

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	---	--

A napi sajtó és a vallásügyi kérdések.

A népeletet s így a társadalom mozgalmait irányozó eszmék közt a legelső helyet és rangot követelik maguknak a vallásos eszmék, nemcsak azért, mert azoknál magasabb az eszmék világában egy sincs, hanem azért is, mert azok az ember tekintetét örök, változhatatlan jókra irányozzák s szellemünket a kedély mélyéig áthatják, szívünk és kedélyünk felett majdnem ellenállhatlan erővel uralkodnak. A történelem igazolja, hogy a vallásos eszmék mily óriási hullámokat vertek egyes nemzetek, sokszor az emberiség kedélyvilágában s a hullámok nem tűntek el hatástalanul az idő tengerében, sőt ott hagyták nyomaikat a népek szokásaiban, kulturájában, jellemében, egész életében; de ott látjuk nyomaikat az egyének jellemvonásaiban, gondolkodásában, erkölcsében és tetteiben is. És a vallásos eszmék néha pusztító szélvészékként rombolva viharoztak át a föld színén, majd mint az emberiség nemtői áldást harmatoztak, boldogságot árasztottak a földre. De a tudományok rohamos fejlődése közben az emberi gőg azt hívta, hogy ez eszmék már lejártak magokat s többé nincs termőképességök, nincs a társadalmat átható, az emberiség fejlődését irányzó erejük és hatalmuk.

Vagy fel sem vették tehát azokat általában, vagy hamisan ítélték meg; a konkolyt és tiszta búzát nem különböztették meg; azon eszméket, melyekből a ker. civilizáció s a büszkén emlegetett liberalismus elvei származnak s melyek mint a meg nem szűnő haladás vezérfényei csillognak, nem becsülték többre, vagy nem méltányolták jobban ama nézeteknél s vallásos mezbe öltözött tanoknál, melyek nemcsak ama vallásos eszmékkel ellentétben állanak, de magának a haladásnak, a szabad fejlődésnek útját állani törekednek, a haladó világ szekerét épen

visszafordítani szeretnék, a nemzetek önrendelkezési jogait csorbítják vagy tagadják; elébb eredményeznek viszályt és egyenetlenséget, mint a társadalmi együttlét megszentelésére vezető békességet. — És a felfogás felületessége sokszor okozott nagy keservet a szabadság küzdő fiainak s nagy mértékben előmozdította s megerősítette ama törekvést, mely sokalja immár a világosságot és szabadságot, melyet a népek élveznek s mint egykor Józsué, meg akarja állítani a haladás szekerét s ha e törekvés sikerül, a napi sajtó felületességét, közönyét és igaztalanságát első sorban illeti keserű szemrehányás. Ez a napi sajtó gyakran azt hiszi, hogy kötelességét teljesítette, ha a tényeket egyszerűen regisztrálta, világba bocsátotta; azt hiszi eleget tett kötelességének, ha meghunyaszkodott az elbizakodott gőg előtt; a külső effectust nézte, a mozgó okra, a causa efficiensre nem is gondolt, nem kereste, talán meg sem találta volna.

Minket, protestánsokat, gyakran bántott, bánt ma is az a visszásság, az a felületesség s a nyomain járó igazságtalanság. Bántott, sértett bennünket az a csekélyre becsülés, melyben a napi sajtó egyházunk legnagyobb jelentőségű tényeit is részesítette s az az elfogultság, melylyel azokat megbírálta. Annak a napi sajtónak, mely magát a szabadság hirdetője és védelmezője gyanánt szereti nevezni, a szabadság talaján álló, a szabadságot intézményeiben megörökítő protestáns egyházat, mint szövetségesét, mint a polgári szabadságnak s a feltétlen hazaszeretnek leghívebb ápolóját és őret támogatni, segíteni, emelni lett volna hivatása és kötelessége.

Jobbulást vártunk, de hiába! A jobbulás mindaddig nem várható, míg a publicistika nem akarja belátni, hogy a vallásos eszmék mily átalakító s egyszersmind irányzó hatalmat kép-

viselnek a nép életében s annál fogva a történelemmel mélyebben nem foglalkozik, amaz eszméket világtörténeti jelentőségükben nem méltányolja és azokat nyomról-nyomra nem kíséri.

A publicistika, mint a köztudat képviselője lép fel. Am legyen az. De megvárjuk tőle, hogy lásson is, tudjon is mindent; megvárjuk, hogy legyen igazságos, legyen méltányos; különben minél nagyobb hatalmat arrogál, annál több bosszantást okoz, annál többet ront.

A most felszínen levő egyházpolitikai kérdéseket is, melyeknek szerencsés megoldása a legelsőrangú állami ügy, nem az országnak, nem a magyar nemzetnek, mint egésznek, hanem kevés kivétellel a pártoknak szemüvegén nézik és vizsgálják.

S ha még ily nagy, az állam létérdekeit mélyen érintő kérdéseknél sem tud a napi sajtó egy tömör hadsereg imponáló erejével sorompóba lépni középkori hatalmi túlkövetelődésekkel szemben, melyeknek horderejét, ha rá kedvező idő talál járni, emberi ész ki sem számítja, mit várjunk tőle a kisebb, vagy éppen kisszerű s jelentkezésükben igen szerény események megítélésében?

A középkori eszmék legmegbízhatóbb hordozói az apácák és szerzetesek voltak mindenha; s a hol Róma a közszellemet magának meghódítani akarja, ott mindenütt ezeket küldi csatárlánczba. — Kicsiny és nagy gyermekek, fiúk és leányok nevelése, kórházakban a betegek ápolása, árvaházakban a szegény apátlan és anyátlan gyermekeknek gondozása s az aggápolókat vezetése ezekre bízatik. Gyönyörű szép

tér, az önzetlen ember szeretet mezeje van felnyitva előttük, melyen a türelemnek, rendnek, kitartásnak, alázatosságnak s bizonyára a szeretetnek is sok emberies és szép tényeit mutatják fel, de e tér egyszersmind harctér is reájok nézve, a melyen vagy a még gyenge, vagy a már elgyengült lelkek megfogására vetik ki hálóikat. Ők kötelességet teljesítenek, — egyházuk iránt tartozásukat róják le; azt hiszik, hogy Isten nagyobb dicsőségére szent dolgot művelnek. Ők arra nem néznek, hogy e ténykedésük az érdekében megkárosított felekezetnek fájdalmat okoz s az ily eseteknek gyakori ismétlődése a társadalmi békét dülhatja fel. Jámbor lelkök üdve s az egyház gyarapodása és dicsősége a fő.

De a napi sajtónak felül kellene emelkedni a proselytenmacherei kétes dicsőségén; be kellene látnia, hogy a kórházakban bármily nagyfontosságú a tisztaság és rend s általában az egészségügyi viszonyok pontos, körültekintő vezetése és intézése, de nem egyedül apácák által tartható az fenn, sőt nem is ők értenek ahhoz legjobban.

S bár értenének ők legjobban a gyermekek neveléséhez, a minek feltevése is merő képtelenség; bár ők volnának a leghívebb ápolók, a mit az igazság arculverése nélkül állítani nem lehet: még akkor sincs helyök oly közintézetekben, melyekben valláskülönbség nélkül együtt neveltetnek a gyermekek, vagy együtt ápolatnak a felnőttek.

Mert ők mindenütt ugyanazok, ők mindenütt proselytenmacherek.

De többnyire nem is magyarok. Még haza-

✠ TÁRCZA. ✠

Augustin megtérése.

(Folytatás.)

Midőn Saint-Simon, Emlékiratainak utolsó szerkesztését adta meg, az események már nem oly színben tűntek föl előtte, mint mikor azok előtte történtek; távolabbról és magasabbról szemlélve, felöleli azokat egész terjedelmökben, távolabb eső okaikkal, melyeket nem lát jól az ember, mikor közel van hozzájuk, jó és rossz következményeikkel, melyek belőle származtak; következképpen jobban felfogja, mint előbb, annak valódi jellegét. Nincs azért helyén, — mint némelyek teszik — megróni őt ítéletei különféleségéért; talán maga sem birt arról tudomással, olyannyira természetünkhöz tartozik az, hogy jelenlegi vélekedéseinket átvigyük a múltba; magunkkal elhitetjük, hogy soha sem változtunk; azt hisszük, hogy máskor is úgy ítéltünk az emberek és a dolgok felől, mint most. Ugyanaz történt Augustinnal és ha úgy esett, hogy kissé különböző színben mutatta be életének különböző mozzanatait, a szerint, a mint azokhoz közelebb, vagy azoktól távolabb

volt, őszinteségét nem lehet azért kétségbe vonni, mivel azokat mindannyiszor olyannak festette le, a milyennek látta.

Nem kevésbé érdekes lenne összegyűjteni és megállapítani ez önkénytelen különbségeket; ezek ismertetik meg velünk legjobban az ő életének különböző korszakaiban benne uralkodó valódi érzelmeket, és lehetővé teszik, hogy közelebről kövessük azon mozzanatok, melyeket átélt, mielőtt szabatos és határozott tanrendszerben állapodott volna meg.

Augustin vegyes házasságból származott, a mit nagyon rossz szemmel néztek a szigorú keresztények, és a mi mindamelllett is akkor nagyon gyakori volt. Atyja Patricius pogány születésű volt, csak élte végén tért keresztény hitre, anyja Monika keresztény családból származott. Szerencsére, ez oktatta a keresztény vallásban; atyja, mihelyt felnőtt, világi nevelést adott neki. Ekként zsenge gyermekkorától kezdve két ellentétes befolyás alatt állott, s úgy tetszik nekem, ezek fejtik meg azt a határozatlanságot és ellenmondást, melyek között eltölt ifjúsága.

Anyjának szavai, ki még egész kicsiny korában megpróbálta őt keresztényénné tenni, maradandó benyomást tettek rá. Monikát hévvel szerette. Confessiójának

szeretetre sem nevelhetnek. Ha van is hazájok, az nem a mi édes magyar hazánk; ha van anyanyelvük, az nem a mi szép és drága magyar nyelvünk. Ha vannak érdekeik, azok nem gyökereznek e haza, ez állam talaján.

Hát miért a sajtó elnézése, sőt magasztalása ezek alkalmazásánál és ténykedésénél?! Mi célja a gúnynak, mi joga az élcznek, ha az apáczasáfárkodás miatt a legnemesb szívek húrjai fájdalmas hangokra rezdülnek meg?

Vagy azért mer a sajtó kicsinylő és gúnyos lenne velünk szemben, mert tudja, hogy nincs eset rá, hogy mi a haza szent érdekei ellen idegenhez menjünk tanácsért; mert tudja, hogy mi multunk szenvedéseivel és dicsőségeivel, jelenünk küzdelmeivel s jövőnk reményeivel e hazához vagyunk kötve; mert tudja, hogy a mi hazaszeretetünknek nem vet határt az oltár lépcsője; hogy a haza- és egyház szeretete reánk nézve ellentétbe nem jöhet soha; hogy a mi Istenünk a magyarok Istene.

Nem kérünk mi kegyelmet, nem vágyunk elnézésért. Nekünk jog és igazság kell. Mi a szeretet, szabadság és egyenlőség evangéliumát tanultuk a mi Idvezítőnkől; kizárólagos jogok pedig legkevésbé kellenek nekünk, de ilyeneket másoknak sem kell osztogatni. Egyenlő jogokat, egyenlő megítélést, ugyanazon elvek szerinti elbírálást várunk és követelünk.

Nem pusztá felekezeti szempontok, a haza szent érdekei is azt követelik, mindenkit arra köteleznek, — főleg azokat, kik a közvélemény hordozói gyanánt viselkednek.

Csak egyet kérünk!

Ne elégedjete meg a pusztá látszattal, hanem tekintsetek az aknák mélyén dolgozó erőkre is, melyek olykor lassan működnek ugyan, de előbb-utóbb eruptióra vezetnek; azt várjuk, hogy tudtok, akartok igazságosak és bölcssek lenni.

Joó István.

Egyházpolitikai téren Schopper rozsnyói püspöknek még a mult év december 30-án kelt főpásztori levele okozott a közelebbi napokban kínos feltűnést és botránykozást a haladásnak, felvilágosodásnak, a felekezetek békéjének és a magyar állam egészséges fejlődésének minden igaz barátjánál, mint a melyben a hirhedt püspök a szeretet vallása nevében a legkiméletlenebb eszközök alkalmazásával, gyűlölettől tajtékzó mosdatlan főpapi szájjal áll be a legközönségesebb izgatók sorába s hirdeti a modern keresztes-háborút: a kulturharc megkezdését a tervbe vett polgári házasság ellen. Egyuttal az is nyilvánossá lett e „gyémánt katholicitású“ pásztorlevél által, hogy az elkeresztelésre vonatkozó pápai dekretumokat a pápa parancsára a papság előtt a püspök már előbb kihirdette, azon figyelmeztetéssel, hogy Ő szentsége azokat minden magyar papra sub gravi kötelezőknek és minden e dekretumokkal ellenkező rendeletet semmisnek nyilvánított; mindezt természetesen Királyi, illetőleg Kormány-engedély nélkül, tehát az állami *jus placeti* érzékeny megsértésével. A mily felháborító támadások ezek, épen oly megfoghatatlan előttünk az az eszélytelenség, a melylyel a klérusnak legalább egy része az állam és egyház viszonyának kérdését egész nagyságában napirendre erőszakolja, mert meg vagyunk győződve, hogy a végmegoldás a klérus hátrányára fog kiütni, a mint az hasonló előzmények után mindenütt bekövetkezett; mert akkor nem lehet megállani a félúton, hanem a kongrua-kérdést a főpapi javak szekularizálásával, a kath. autonómiát a laikus elem teljes bevonásával kell kapcsolatba hozni; annyival is inkább, mert ekként az orthodoxok és a protestánsok kongrua-

egyik legszebb lapja az, melyen előadja vele való beszélgetését Ostriában néhány nappal halála előtt. Csak magokban voltak egy ablakba könyökölve s égre tekintve, kimondhatatlan gyönyörűséggel társalogtak egymással. Feledve a jelent, észrevétlenül a jövőre tértek át s ki akarták találni, milyen lesz az örök élet, melyet Isten választottainak ígér. Gondolatuk mindig magasabba emelkedék, a földről az égre, az emberről a legfőbb lényre: „beszélgetésünk folyamán — úgy mond — égve a mennyei élet után való vágytól, lelkeink kiszökve a testből, oda szálltak át egy pillanatra.“ Úgy képzelem, már gyermekkorában volt néhányszor hasonló benyomás alatt s „átszállott lelkének szárnyain a mennyei életbe“, midőn anyja Krisztusról beszélt neki. Róla beszélgetve használhatta e szavakat és e képeket, melyekre a szív mindig visszaemlékszik. Elbeszéli, hogy akkortáiban váratlanul betegség lepte meg, mely halállal rémítette, s sürgetve kérte megkereszteltetését; de midőn látták, hogy nem olyan beteg, mint ő hitte, és különben is szokás volt idősebb korra halasztani a keresztséget, azért jobb szerettek várni vele. A gyermek meggyógyul, aztán jönnek az ifjúkor éve csábító ingerekkel, melyeknek oly heves természet, mint az övé, még nehezen tudott ellenállani; szenvedélyeinek heve, szellemének tudványa

más útra terelték, de soha sem mosódtak el emlékeztében ez első vallásos érzelmek; ott vannak azok állandóan szívének mélyén, s látni fogjuk, mint ébrednek föl mindig életének válságos körülményei között.

Ha Monika azt akarta, hogy tökéletes keresztyén legyen, atyja mindenáron arra törekedett, hogy tanult és művelt ember váljék belőle. Kimerítette erszényét, csak hogy oly nevelést adjon neki, a minőben a birodalom művelt osztályai részesülnek. Numidia egyik jelentékeny városának ez a közpolgára nagyra volt fiával: mint a Horatius apja, egy kiérdemült rabszolga, mint a Virgilius apja, egy egyszerű paraszt, mindarra taníttatta fiát, a mire a leggazdagabb és ősbibb családok gyermekeit tanították. Szerencsétlenségére, segédeszközei nagyon is középszerűek voltak. Míg megelégedtek annyival, hogy a fiatal ember szülővárosában Thagastében, vagy a vidéki Madaurában járjon iskolába, az atyai vagyomból még telt. De midőn már arról volt szó, hogy Karthagóba küldjék, egy barátja tárczájához kellett folyamodnia.

(Folytatása következik.)

Boissier után francziából: . . . s.

jára is sor kerülhetne, s módjában lenne az államnak az 1848. évi vallástörvény azon intentiójához, a mely a vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségait közállamalmi költséggel rendelte fedeztetni, egy jó lépéssel közelebb jutni vagy épen azt teljesen megvalósítani is.

A *placetum regium* megsértése az állami főhatalom és tekintély megalázása nélkül büntetlenül nem nézhető el. Az „ad audiendum verbum“ idézés és a dekretum visszavonása még nem a legsúlyosabb büntetések, de elkerülhetlenek. Volt eset rá, hogy ezenkívül a püspököt letették, sőt kolostorba zárták, ha ellenszegült.

Midőn a csalhatatlansági dogma kihirdetése miatt Jekelfalussy a minisztertanács elébe idéztetett, s ott Andrassy min.-elnök ő Felsege nevében és határozott kívánságára a legfelsőbb rosszalást fejezte ki, mondják, hogy a püspök szándékolt mentegetőzését ezzel a tiltó közbeszólással szakította meg Andrassy: „Nincs több közleni valóm Méltóságoddal!“ Mondják ugyan azt is, hogy ez *erélyes* rendreutasítás után a miniszterelnök a püspököt szívélyes vendégszeretetében részesítette. Ma ennél kissé komolyabb és kitartóbb szigor igényelne az állami jólét és tekintély érdeke.

T A N Ü G Y.

A külföldi és hazai egyetemek évi kiadásai és államsegélye.

A Münchenben megjelenő „*Hochschul-Nachrichten*“ mult évi december 26-diki száma „*Németország, Ausztria-Magyarország, Francia- és Angolország egyetemeinek budgetjei*“ czímen Dr. Kukuła Richardtól érdekes összeállítást közöl, mely e lap t. olvasói előtt már az oknál fogva is figyelmet érdemel, mivel az egyetemi kérdés nálunk épen szőnyegen van s a debreczeni ev. ref. főiskola egyetemmé kiegészítésének feltételei még csak nem régebben minden oldalról való megvitatás tárgyát képezték s épen e lapok hasábjain is beható vizsgálat alá vétettek.

A mi e kimutatást illeti, minden egyetemenél az 1892.-dik évre szóló költségvetés van felvéve s e közlemény érdekességét növelni kívántuk azzal, hogy minden olyan egyetemenél, mely nem saját tőkéjéből tartja fent magát, azt is kitettük, hogy az állam mennyivel járul évi kiadásainak fedezéséhez. Ez azért is szükséges, mivel — Angliát kivéve, a legtöbb egyetemenél az állam fedezi a kiadások tulnyomó részét.

Németországon:

	márka	ebből az állam fizet márkát
A berlini egyetem évi budgetje	2.512,490	2.101,000
Bonni	1.100,549	887,327
Boroszlói	1.044,083	911,350
Erlangeni	630,000	451,165
Freiburgi (i. Br.)	557,100	430,000
Gieszeni egyetem	654,994	463,560
Göttingai	1.121,702	391,972
Greifswaldi	724,317	288,354
Hallei	1.267,021	675,108
Heidelbergi	732,830	661,000
Kieli	762,067	570,387
Königsbergi	947,592	804,803
Lipcei	1,897,822	1.458,900
Marburgi	793,675	595,632
Müncheni	987,284	734,530

Rostocki egyetem évi budgetje	320,449	313,907
Straszburgi	998,575	519,700
Tübingai	818,155	766,180
Würzburgi	754,500	453,800
	16.625,205	13.478,675

A *jénai* egyetem mult évi budgetjét nem tették közzé s így ezt mi csak hozzá vetőleg vehetjük föl; nagyságra és látogatottságra nézve megegyez a königsbergi egyetemenél s államsegélye is akkorára tehető, azaz 800,000 márkára. Ha ehez és a fent közlöttekhez még hozzá vesszük a münsteri akadémiát, melyet az állam 161,941 s a braunsbergi „Hosianum“ lyceumot, melyet 18,978 márkával tart fent: az összes német egyetemek mult évi budgetjét mintegy 17.606,124 márkára tehetjük.

Rosszabbul áll az egyetemi oktatás ügye az *Oszták-Magyar Monarchiában*.

Ausztriában:

A bécsi egyetem budgetje	928,000	frt.
Czernovitzi	113,700	„
Gráci	328,100	„
Insbrucki	287,220	„
Krakkói	339,550	„
Lembergi	174,900	„
Prágai (német és cseh)	816,498	„

Összesen: 2.987,968 frt.

Ebből az összegből ha leszámítjuk az évi bevétel előirányzatát: 120,360 forintot, megkapjuk azt az összeget, 2 millió 867,000 forintot, melyet az állam egyetemei fentartására fordított.

Magyarországon:

Budapest	726,079	o. é. forintot.
Kolozsvár	274,052	„ „
Zágráb	135,484	„ „
	1.135,615	o. é. forint.

Leszámítva a bevételt 397,083

tehát összesen 738,532 forintot, Ausztria-Magyarország együtt 3,606,140 frtot bocsátott 1892-ben egyetemeinek rendelkezésére.

Francziországnál mellőzzük a magánosok, leginkább egyháziak által állított intézeteket, az úgy nev. *Facultes libres-t* s rövidség okáért csak az egészen az állam által fentartott facultásokat vesszük föl.

Az Aixben levő fakultások állami budgetje	352,390	frank.
Algierban	434,363	„
Besanconban	168,645	„
Bordeauxban	858,000	„
Caenben	323,360	„
Clermontban	183,160	„
Dijonban	317,650	„
Grenobleban	299,175	„
Lilleben	738,982	„
Lyonban	968,895	„
Montpellierben	766,300	„
Nancyban levő	787,295	„
Parisban	3.530,229	„
Poitiersben	289,920	„
Rennesben	313,775	„
Toulouseban (Montauban)	705,925	„

Összesen: 11.038,064 frank.

Angliában egészen mások a viszonyok, mint Német- és Franciaországban: az itt levő ősi főiskolák jórészen nagyszerű vagyonnal rendelkeznek s ennek következtében a parlament segélyét alig veszik igénybe. A két legnagyobb egyetem, a cambridgei és oxfordi egyáltalában nem élvez semminemű segélyt, pedig amannak évi kiadása 43,579, ennek 65,175 font sterlingre rúg. (Mintegy 435,000 és 651,000 forint.) Szinte saját tőkéjéből tartja fenn magát a manchesteri, liverpooli, leeds-i és durhami egyetem; a cardiffi, lampeteri és nottinghami University College. Ezeknek budgetjét nem sikerült megszerezni s e miatt az angol egyetemekről kimutatásunk nem teljes. A többiekét itt közöljük:

	font st.	ebből a parlament fizet
Az aberystwythi University College budgetje	7,000	4,000-et,
Bangori University College budgetje	9,200	4,750-et,
Birminghemi Mason „	10,574	8,750-et,
Bristol University „	5,013	1,200-at,
Londoni egyetem „	15,463	15,463-at,
Belfasti Queen's College „	11,683	1,746-ot,
Aberdeeni egyetem „	29,934	4,297-et,
St.-Andrewsi egyetem „	5,686	4,785-öt,
Edinburghi „	42,217	9,626-ot,
Glasgowi „	25,228	8,673-at,

Az itt felsorolt egyetemek budgetje 270,752 font sterlinget, tehát mintegy 2 millió 707,520 forintot tesz ki. Ez összegből legfeljebb megközelítő fogalmat alkothatunk magunknak arról, mennyi fordítatik Angliában az egyetemi oktatás czéljaira, közöltük azért az egyes tételeket mégis, mivel a közölt egyetemek budgetjeit legalább megismerhetjük s azokból következtetést vonhatunk arra nézve is, minő lehet a többi egyetemeké. Ha a fenti kimutatásra tekintünk, szemünkbe tűnik a londoni egyetem budgetjének aránylagos kicsinysege, de erre nézve meg kell jegyeznünk, hogy ez csak úgynevez. vizsgáló-egyetem, hol előadások nem tartatnak. Így aztán ez összeg tekintélyesnek mondható s messze felülhaladja azon kiadásokat, melyeket más egyetemek e célra fordítanak. Nem ily hézagosa már azon adatok, a melyeket az államsegélyre vonatkozólag közölhetünk. Ezek szerint Anglia összes egyetemei 55,940 font sterling, vagyis mintegy 560 ezer forint államsegélyben részesülnek, melyből a tulajdonképeni Angliára 26,813, Skóciára 27,381, Irlandra 1,746 font esik.

A mi azt illeti, hogy az egyes államok mennyit áldoznak egyetemekre, egy áttekintő pillantást vetve az itt közölt számadatokra, rögtön szemünkbe tűnik, hogy az összehasonlításnál Ausztria-Magyarország és Franciaország mutatnak föl legkevésbé kedvező adatokat. — Németország múlt évi budgetjében a húsz, (a münsteri egyetemmel és a braunsbergi lyceummal együtt huszonkét) egyetem 14 millió 459,594 márkával, vagyis 8 millió 675,756 forinttal szerepel. E nagyszerű számnak Ausztria-Magyarország és Franciaország nem tud megfelelő nagyságú számösszeget ellenébe állítani. — Az Osztrák-magyar Monarchia 11 egyetemére 3 millió 606,140 forintot áldoz, Franciaország államintézeteire 11 millió 038,064 frankot, vagyis alig 4 millió 415,225 forintot. E számadatok megfejtik, miért hallunk ujabban annyi panaszt e két ország népeinél a közoktatás terén való hátramaradásukról. Angolországot intézményei sajátosságánál fogva csaknem lehetetlen összehasonlítani e tekintetben más országokkal. A brit egyetemek ősi, részben még középkori intézményeikkel, nagyszerűen dotált internátusaikkal (Colleges), rendkívül gazdagok s

a régiek, kivált a cambridgei, az oxfordi, glasgowi és edinburgi, fejedelmi vagyon birtokában vannak. De a többiek is leginkább magok tartják fenn magokat s vagy egyáltalában nem, vagy csak igen kevés segélyre szorulnak. Az oxfordi és cambridgei egyetemnek budgetje együttvéve 108,754 font sterling, tehát csaknem kétszer akkora, mint az összes brit egyetemeknek nyújtott államsegély. Nagy dicsősége rejlik ez egyszerű számadatokban az angol nemzetnek, egyszersmind mély tanulságot szolgálhat nekünk, kik 4—6 osztályú gymnasiumainknál is alig tudjuk már nélkülözni az államsegélyt.

Dézi Lajos.

A nagykunsági 3 református gymnasium.

Ha jól emlékszem, a nyolczvanas évek közepe táján hozott, tiszántúli ev. ref. egyházkerületünk közgyűlése egy határozatot, melyben felhívta a hevesnagykunsági ev. ref. egyházmegye területén levő karczagi 4 osztályu, a kisujszállási és mezőtúri 6 osztályu gymnasiumok fentartó-testületeit, hogy a rendelkezésükre álló, de a 3 gymnasiumnak külön-külön való fentartása által elforgácsolt alapítványokat és alapjaikat összetéve, a 3 külön gymnasiumot egy erős ref. főgymnasiummá egyesítsék s tartsák fenn ezen ref. főgymnasiumot egyesült erővel azon városban, a hol annak fentartását legalkalmasabbnak és legelőnyösebbnek gondolják.

Úgy hiszem, hogy ez volt az egyházkerület felhívásának tartalma.

Arról nincs tudomásom, hogy ezen 3 gymnasium fentartó testülete hivatalosan, vagy ezen testületeknek egyes tagjai magán úton egymással értekeztek volna az egyházkerület által megpendített eszme kivitelének módzatai felől, de azt tudom, hogy mind a három gymnasium fentartó testülete a másik két érdekelt testület véleményének előzetes puhatolása nélkül, sőt egyik a másikat a nyilatkozatban megelőzni iparkodva sietett kijelenteni, hogy a hitbuzgó ösöktől nehéz viszonyok között nagy áldozatokkal alapított s az utódoktól annyi századok viharai között fentartott gymnasiumát, az ösapákról a késő unokákra szállott ezen megbecsülhetetlen örökséget, már az egyes alapítványok helyhez kötött természeténél fogva is nemcsak fel nem adja és más városnak oda nem ajándékozza, hanem azt a maga kebelében továbbra is fentartani s hiányairól gondoskodni alapító ősei, hazája és vallása iránti legszentebb kötelességének ismeri.

Szép volt az eszme, hízogó volt a czím: „Nagykunsági ref. főgymnasium“, de létesülése mégis elmaradt. Dicséretére legyen mondva mind a három fentartó testületnek, egyik sem kívánta még csak gondolatban sem, hogy a másik kettő az ő városában halmozza össze a sok tekintetben helyi természetű alapítványokat, mert mindegyik ösztönszerűleg érezte, hogy bár a közös erővel letesítendő nagykunsági ref. főgymnasium ötlet illeti a hely tekintetében, ez iránt a másik kettő is formálhat némi jogosnak látszó igényeket.

Karczag, mint a régi Nagy-kunság hivatalos közép-pontja, méltán tarthatott igényt a leendő nagykunsági ref. főgymnasiumra; Kisujszállás, mint a régi Nagy-kunságnak népesség tekintetében Karczag után következő városa, a Kisujszállás—Kis-Terenne és Kisujszállás—Déva-Ványa között már akkor tervezett vasúttal való tekintetből, mint leendő forgalmi csomópont, szintén joggal számíthatott a leendő nagykunsági ref. főgymnasiumra; Mező-Túr pedig, mely népesség tekintetében

mind a két várost messze túlszárnyalja s talán gymnasiuma is leggazdagabb alapítványokban, úgy okoskodott, hogy az ő gymnasiuma fontos végvára ref. egyházunknak s általában ref. hitfelekezetünknek a vele szomszédos s közvetlen vasúti összeköttetésben levő más felekezetek s azok gymnasiumaival szemben (Szolnok, Szarvas, Csaba), annál fogva épen ref. egyházegyetemünk érdeke, mely az egyházkerületi felhívás indokát és alapját képezheti, a legvilágosabban azt követeli, hogy Mező-Túr legyen a létesítendő ref. főgymnasium helye, mert különben, ha a mezőtúri ref. gymnasium megszűnnék s alapjainak felhasználásával akár Kisujszálláson, akár Karczagon létesülne egy ref. főgymnasium, ez az előrs visszavonása, egy fontos végvár feladása s így meghát-rálás lenne. Egy nagy területet vesztené ref. hitfelekezetünk, egy olyan területet, mely az összes ref. 6 osztályú gymnasiumok között legnépesebb mezőtúri ref. gymnasium vidékét képezi, mely területnek elvesztése bizonyára nem lehet célja a főtiszt. egyházkerületnek.

Ez volt az oka annak, hogy az érdekelt 3 gymnasium fentartó testülete az egyesítést meg sem kísérelte. Egy részről nem akarta feladni egyik sem a maga aspiratióit, de más részről ismerte az egyes gymnasiumok alapítványainak helyhez kötött természetét s tekintetbe vette az így létesítendő ref. főgymnasium iránt a másik két fentartó testületben nyilvánuló igényeket is.

De bár az egyesülés eszméje meghiusult, az egyházkerület felhívása még sem maradt nyom nélkül. Mind a három gymnasium fentartó testülete megértette, hogy ha áldásos hivatását kellőképpen be akarja tölteni, fokoznia kell gymnasiumának életképességét s az ösöktől reá szállott drága örökségnek újabb áldozatokra van szüksége, hogy a haladó kor fokozott igényeivel szemben tisztességgel megállhassa helyét.

És csakugyan mind a három gymnasium érdekében megindultak a fejlesztést célzó törekvések.

A legtehetősebb és legnépesebb Mező-Túr járt legelő jó példával. Már 1889. szeptember havában megnyitotta s átadta a közhasználatnak díszesen felszerelt új gymnasiumi épületét, melylyel tanulóinak létszáma az azelőtti 180-ról 221-re emelkedett.

De a másik két város sem maradt el.

Karczag most készül gymnasiumának új épületet emelni s a mellett 4 osztályú gymnasiumának 6 osztályúvá fejlesztését tervezi.

Kisujszállás gymnasiumának főgymnasiummá fejlesztését vette célba s a magas kormánytól ígéretet is nyert évenként 10 ezer forint államsegélynek folyóvá tételé iránt a leendő kisujszállási ref. főgymnasium részére, Kisujszállás városa pedig a képviselőtestület határozata értelmében 100 ezer forintot vesz kölcsön, hogy abból a főgymnasium részére szükséges épületet létesíthesse.

Vége Mező-Túr ref. egyháztanácsa és egyház-községi közgyűlése, hogy betetőzze eddigi áldozatait s feltegye a koronát eddigi műveire, az elmúlt 1892. év december havában egyhangú határozatával kimondotta, hogy gymnasiumát főgymnasiummá egészíti ki s ennek elérése végett a f. 1893. évi szeptember 1-ső napján a 7-ik osztályt megnyitja.

Ime azon 3 gymnasium, melyeknek ezelőtt 8 évvel egyesülése volt kívánatos! Adja Isten, hogy törekvéseikhez kellő siker koronázza.

Kézügyességi oktatás népiskoláinkban.

A közvetlen ismeretszerzés protestáns elve népiskolai tanításmódunkban nem érvényesül eléggé. Még mindig sok az alaki képzés, sok a tan elemi oktatásunknál, pedig az „oktatás“ oknyomozásra, maguknak a tárgyaknak érzékléséből szabályalkotásra, az ismeretek anyagával foglalkozásra útal.

Az inductiv foglalkoztató tanmód sok iskolában életet ölt ugyan a tanító rátermettségénél fogva, de az általános és részletes tanterv keretében rendszeres keresztülvitele aligha kísérelteték e tankerületben meg, legalább én annak nyomát nem találtam.

Nem is lehet a tantervet „sic volo, sic jubeo“ legyen szavával egyszerre átvarázsolni; annál kívánatosb volna, hogy az évenként szerkesztendő részletes tanterv és havi tanmenetnél terjeszszék a tanítók és iskolaszékek figyelmeket ki az inductiv foglalkoztató módszer mindenütt kézügyben levő eszközeire.

Egyik könnyű, kedves és úgy a népiskolai tanításra, mint a népéletre, közgazdaságra termékenyítőleg ható inductiv oktató eszköz a kézügyességi foglalkoztatás (némely vidéken házi iparszerű munkaoktatás.)

Ennek tárgyában vélemény és javaslat előterjesztésére Hajdumegye közigazgatási bizottsága 6 tagú kiküldöttséget híván deczemberi üléséből fel, a kiküldöttek a házi iparoktatásnak (alföldi népünknel hiányzó előfeltételek miatt) mellőzését s illetőleg csak népiskolai kézügyességi foglalkoztatásokkal előkészítését javasolták a következő munkafokozatok- és csoportokban.

Úgy a gyermek kézügyessége s általán érzékei fejlettségének, a házikörben észleleteinek és munkautánzó játékaiknak, mint másrésről a művelődéstörténet s az ethnographia tanúságaként a népek legkezdetlegesb kézimunkáinak leginkább megfelelő, szerszámok nélkül feldolgozható foglalkozási anyagok a fonál vagy szálszerű termékek, melyek legkönnyebben megszerezhetők s legkönnyebben földolgozhatók.

Ily kézügyességi munkácskák lehetnek a népiskola alsó fokán: a fonálfonás-, zsinég-, ostor-, sudársodrás; gubóból selyem-motollálás; hálókötés, labdabekötés; szalmaválogatás, lapítás és fonás; vessző-, szilánkfarostr-faháncs és gyaluforgás-fonás; szalma, sás, kukoriczahéj, nád és hasonló hajlítható szálas anyagokból kisebb alaktani, használati és disziárgyak készítése, seprű-, ecset-, kefekötés stb.

A lapszerű anyagok kézügyesítő feldolgozása a népiskolai növendékek középső (és még jóideig a felső) csoportjában nyerhetne a gyermekek térbeli ismeretköréhez, testi fejlettségéhez és kézügyességéhez képest alkalmazást, némi gyakorlattal a legegyszerűbb szerszámok kezelésében. E munkasorozatba sorozhatók: papírlapok hajtogatása, kivágása és ragasztása, vagy szalagokba szeldelés után egybefűzése; írófüzet készítés, legegyszerűbb könyvkötés; dobozkészítés, mértani és jegecz-idomok kivágása, összeragasztása s egyéb kartonmunkák; hajpikkely-, toll-, mag-kirakások; bőrmunkák (pl. ostorvagy szijhasítás, lapdavarrás és tömés); taplómunkák; posztómunkák; gyékényfonás, kötés és szövés; nád-munkák (pl. mennyezet, selyemhernyó-pólcz stb.); esetleg még lombfűrészelés, mozaik-kirakás, fényezés, színezés, páczolás. Ezek és ilyfélék a középső csoportbeli kézügyességi foglalkozások, melyek mellett az első csoportba sorolt, de némi erőt s gyakorlottságot kívánó munkák is jól szolgálnak a kézügyesítésre és mintegy átmenetet képeznek a háziiparszerű foglalkozásokhoz.

Harmadik munkacsoport a tömörídomok kézügyesítő alakítása, feldolgozása. A munkaanyag szilárdsága és a feldolgozásnál érvényesülő tömörmértani ismereteknek, a plasztikai érzéknek és a fokozottabb munkaerőnek nélkülözhetlensége e csoportbeli kézügyesítő s immár egyszersmind iparszerű (mert többféle szerszámokat használó és egyéni rátermettséget s munkaképességet kívánó) foglalkoztatások legnagyobb részét még sok ideig számúzve tartandják népoktatási intézeteinkből.

Mindazáltal egyik-másik foglalkozási ág, egyik-másik elemi (főleg ismétlő), felsőnép-, polgári, vagy szakiskola fejlettebb növendékeivel gyakorolható lévén, kötelességünk jelezni a kézügyességi oktatás harmadik csoportjának is néhány foglalkozási ágát. Ilyenek: az agyag-, viasz- és gipszmintázás; fafaragás, vésés, össze-rovás; faragószéki munkák; fűrészelés, gyalulás (pl. botok, szerszámnyelek, virágpóznák, selyemhernyó-állványok, méhkaptárak és keretek stb. készítése) korongmunkák és esztergályozás; mindezekkel pedig a játékszer-készítő és háziiparszerű foglalkozások egész sorozata.

Tankerületünk népeleti és iskolai viszonyai közt a két első csoportba foglalt egyszerű kézügyességi munkák népiskolai alkalmazását nemcsak a háziipar megteremtésének és továbbfejlesztésének alapjául, de az inductiv foglalkoztató nevelés-oktatás azon legalkalmas eszközeül is felismerhetni véltük, mely a munka által munkára nevelés mellett az elemi iskolai reál-tantárgyak legtöbbjével benső összeköttetésbe hozható.

A kukoriczahéj, szalma, sás, nád bőségben áll megynk területén rendelkezésre. Fűz vessző is terem több helyen, — bár nem kellő jómínőségű. Népünk Nánáson szalmafonással, néhány községben gyékényárúk készítésével, párban kosárkötő munkákkal foglalkozik háziiparszerűleg. Ezen és még ama kisebb mérvű mellékfoglalkozáson kívül, a melylyel némi gazdasági eszközök faragó-munkáit látják el, földmivelő lakosaink a téli hónapokban szinte minden házi vagy nép-ipari foglalkozás nélkül hevertetik munkaerejüket, keresetképeségüket, — a késznek föléllésével tétlenül töltik idejük nagy részét el. Az új nemzedék nevelésére is károsan kiható, mert rossz példát szolgáltató e helyzettel szemben fölülte kívánatosnak bizonyul, hogy úgy a házi és népipar terjesztése, mint a népiskolai nevelő-oktatás érdekében felkaroltatnék a kézügyességi oktatás, — megszerzettve első sorban az erre szükséges — legnagyobb részt még hiányzó — eszközök és módok.

Vármegyénknek még nincs oly alapja vagy jövedelme, melyből a kézügyességi oktatásra áldozhatna. A legnagyobb részben felekezeti jellegű iskolák fentartó hatóságai szintén nem rendelkeznek ez újabb oktatási ág költségeire fedezettel, bár meg vagyunk róla győződve, hogy a népiskolai oktatás keretébe örömet beleilleszteni a kézügyességi oktatás oly igénytelenebb mérvét, minővel például Nánáson, Szoboszlón, Nádudvaron korábban is tettek jól bevált kísérletek. — Állami hathatós támogatásra volna tehát a kezdeményezés utalva; és ezt annál inkább remélhetjük, mert mind a vallás- és közoktatásügyi, mind a kereskedelmi magas minisztérium több ízben, legutóbb a kir. tanfelügyelőséghez 37676. sz. a. intézett rendeletben, sürgette a háziipar-oktatás közgazdasági és paedagogiai szempontból egyaránt fontos kezdeményezését. De a két jelzett magas minisztérium mellett, vagy épen legelső sorban a földmivelésügyi m. kir. ministerium érdeklődésére és felkarolására számíthat alföldi népiskoláink kézügyességi oktatása; mert nem annyira az iparnak, mint a népnevelés mellett a mező-

gazdaságnak áll kiváló érdekében a kézügyességi foglalkoztatás a földmives nép fiaival.

Az állami segélyezés három irányban mutatkozik kívánatosnak. Egyik, hogy a Tisza mentén alkalmas ponton, minőnek Csege község határát ismertük fel, a földmivelési magas kormány támogatásával a vesszőfonó és kosárkötő munkákra legalkalmasabb aranyfűz és egyéb vesszőfajokból nagyobb telep létesíttetnék, a mely a vármegye fűztermelésre kevésbé alkalmas községeinek iskoláit ingyen, lakosságát pedig olcsó áron jó munkaanyaghoz juttassa.

Másik módja és eszköze lenne a földmivelési és kereskedelmi magas minisztériumok által egyaránt nyújtható állami támogatásnak az, hogy a háziiparszerű és népipari jellegű kézügyességi foglalkozásoknak a népoktatási tanintézetekben meghonosíthatása czéljából bizonyos csekélyebb, pl. 30—50 korona első berendezési államszegély engedélyeztetnék minden ily oktatással foglalkozó tanostálynak, — és a fejlődőkhöz képest későbbi évekre is némi anyagi támogatás kilátásba helyeztetnék.

A dologi kiadások e kettős állami segélyezés útján fedezetet nyervén, a személyi kiadások viselése az említett két magas minisztérium esetleges hozzájárulásával talán a közoktatási magas minisztériumtól volna remélhető és kikérendő, minthogy közvetlenül nevelés-oktatási érdeket szolgál a kézügyességi foglalkoztatás. A személyi kiadások kétfélek ahoz képest, hogy egy részük csak a kezdetnél egyszersmindenkorra, vagy csak évek időközében, más részük évről-évre fogna felmerülni.

Az egyetlen ízben fedezendő személyi kiadást a nyári nagy szünidő folytán Debreczenben javasolt 3—5 hetes kézügyességi póttanfolyam okozná. És pedig kívánatos volna a kiküldendő szaktanító díjazása mellett 15—20 oly népiskolai tanítónak, ki a vármegye különböző községeiből a póttanfolyamra jelentkezik, egy-egy forint napiköltségben részesítése.

És minthogy a vármegye területén majdnem kivétel nélkül felekezeti jellegű népiskolákban működő tanítók az iskolafentartó hatóságok által nincsenek díjlevél-szerűleg kötelezve a kézügyességi vagy háziipari oktatásra, s az adott viszonyok közt aligha lennének külön díjazhatók a külön munkáért; ösztönzésük és jutalmazásuk czéljából felette kívánatos (szinte egyedül célhoz vezető) volna, hogy a közoktatásügyi magas minisztérium évről-évre legalább tíz 100 koronás és a mutatkozó szükséghez képest még 40—80 ötven koronás díjat engedélyezzen.

Ha az ily értelmű felterjesztéseknek óhajtott eredménye lesz: iskolafentartó hatóságainkra kerül a sor, hogy tanítóikat a kézügyességi oktatásban tanulmányra és kísérlettelre ösztönözzék. De mindenekelőtt a foglalkoztató tanításmód elvi követelményeinek az egyházkerületi tantervvel egyeztetése és az volna kívánatos, hogy revideálják az illetékes szakkörök a másfél évtized előtt szerkesztett és már akkor átdolgozandónak jelzett (bár amaz idők igényeihez képest kiváló derék) általános tantervet. Tanítók, iskolaszékek, tanügyi bizottságok felhíva lőnek tapasztalataikhoz képest módosítások és pótlások javaslására. Bizonyosan megérett már a köztapasztalat hatása alatt nemcsak a revisió szükségének érzete, hanem a módszer is, a mely felé kell protestáns elemi oktatásunknak gravitálnia: és ez az inductiv foglalkoztató tanmód, melynek egyik jó eszköze a kézügyességi oktatás.

Eötvös Károly Lajos.

Elnöki beszéd.

(A „Gönczy-Egylet“ alakuló közgyűlésén 1892. december 28-án.)

Tisztelt közgyűlés!

Hálás köszönettel fogadom a mélyen tisztelt közgyűlés részemre előlegezett, kitüntető bizodalját, melylyel engem a Gönczy-egyesület elnöki székére elhívni méltóztatott. Kötelességemnek tartom ez elhívásnak engedelmesskedni.

Isten kedvező jóvoltából immár 23-ik éve szolgálom szerény tehetségem mértéke szerint ugyan, de nem lankadó szeretettel és odaadással a népnevelés ügyét, ezt a némelyek részéről kicsinylett, de minden elfogulatlan gondolkozó előtt nagyfontosságú nemzeti és közművelődési tényező ügyét. Megjártam érte nem egyszer a caudiumi szoros kietlen szikláit, át kellett búvnom a megaláztatás jugumán; de ifjúságom első szerelméhez, választott pályámhoz hű voltam megtántorodás nélkül mindig, s hű is maradok. — E hűség jutalmának tekintem e mai nap tényét. — A quem dii odere súlyát többször éreztem, átéltem; de ez az odium mint köd és pára oszlott szét tanítványaim többször tapasztalt, s most egyesületi elnökké történt választásomban újra nyilvánuló hálájának verőfénye előtt, és azon földbe amiaz evangyéliumi szolga példája szerint a rám bízott szerény értékű talentumot, s fősvény módra nem is csak a magam számára értékesíttem, hanem a közművelődésnek s közvetve forrón szeretett hazám, nemzetem és egyházamnak igyekeztem vele szolgálni, s talán parányi mértékben szolgálatot is tettem.

Volt tanítványaim háláját említettem fentebb és méltán, mert a létesített egyesület tagjainak több mint felénél én is egyike voltam azoknak, kik hivatásuk szerint, a tanítói pálya iránti lelkesedés tüzeit gyújtogatták, élesztgették, sokaknál e szent tüzet lángra lobbantották. Óh hadd lobogjon e láng, mint Vesta oltárán az örök-tűz! Terjesszen fényt, áraszson meleget. Aczélozza az erőt, a tehetséget. Világosítson, megnyugtasson és boldogítsa!

E tűz, a tanítói pálya iránti szent lelkesedés tüzeinek istápolása rovja reám első sorban kötelességül, hogy az önök hívására, mélyen tisztelt tagtársak, egyszerű, de megszokott csendes magányomból előjőjyek, s ki a nyilvánosság előtt másként, mint néha-néha egy-egy igénytelen művecskével, nem szerepeltem, most az Önök egyesületének elnöki székét elfoglalom.

Mielőtt azonban ezt tennem, engedje meg a mélyen tisztelt Közgyűlés, hogy a Gönczy-egyesület *céljáról* és *elnevezéséről* szerény nézetemet előadhassam.

A megállapított alapszabályzat 4 pontban körvonalozza egyesületünk célját. Ugy hiszem, a közfelfogással találkozom, midőn e négy pont közül a két első tekintem fontosabbnak. A két első szerintem az ok, a két utóbbi az okozat. Ez az ok és okozati viszony vice-versa is állhat ugyan, mindazáltal szerintem a két első pontban körvonalozott cél lévén fontosabb: engedje meg a mélyen tisztelt Közgyűlés, hogy ez alkalommal csak a két első ponthoz szóljak.

Ki a Gönczy-egyesületet, mint tanító-egyletet tekinti, a megállapított szabályzatból láthatólag, tévedésben van. Nem egyedül tanítók egylete ez, hanem köznevelési, közelebbről népnevelési egyesület. Magába óhajtja felvenni, mint folyó a források, csermelyek és patakok vizét, a különböző intézetek tanerőit, hogy együtt, vállvetve szolgáljunk a köznek, hazánk, nemzetünk, szeretett jó magyar népünk, saját édes vérünk javára. A

közérdekeltség minden szálát működése szövőszékének orsóira szedi, hogy a felszedett szálakból minél nagyobb, szélesebb és értékesebb vásznat szőjjön, — a közműveltséget széles körben terjessze, emelje, intensívebbé tegye. Hív egyeseket, hatóságokat támogatásra, közreműködésre; szakembereket vezetésre, tanácsadásra; tekintélyeket példaadásra és buzdításra. S teszi ezt népünk érdekében. Ki lenne oly fásult, hogy belátva az egyesület életrevalóságát, bedugná fülét a hívó szó előtt? Ki tudna elfordulni szívtelenül, mikor saját vérenek érdeke szólítja? — Vagy a politikai hatóságok és vezéregyéniségek részéről elég volna téve a humanizmus minden követelményének azzal, hogy a századokon át szolgaságban görnyedt népet bevették az alkotmány sánczaiba, szabaddá és saját sorsa, sőt a közélet intézőjévé tettük? Óh ez nem igazi humanizmus, nem democratia; vagy ha az volna is, nem lenne egészséges politika, nem helyes magyar, nemzeti szempont. A szabadság kétélű fegyver, ki vele bánni nem tud, önmagát sebzí meg. — Ha szabadságot adtatok a népnek, adjatok neki minél alkalmasabb módot és lehetőséget, hogy e szabadsággal élni tudjon, annak értékét megismerje, az azzal járó felelősséget felfogja és elhordozni bírja. Emeljétek értelmét, műveltségét, segítsétek céljaiban elő az erre hivatott s ebben munkálkodó tényezőket. — Különben a népszabadság szolgasággá vagy szabadossággá lesz. A kellő értelmi niveaura fel nem emelt ember könnyen felül az öblöshangú, üres phrasistnak, a csalfa ígéretnak, hamis profétáknak és álbarátok hitegetésének; a pártszervenvedély bábként játszik vele, s a társadalom belső békéjét, boldogságát vakondokmunkával aláásni igyekvő, napjainkban itt-ott már nálunk is jelentkező tévesztett irányok és zavarosban halászni akaró, a társadalmi rend megbontását célzó mozgolódások, a szűklátkörű népet felzavarják s magukkal ragadják, mint szűkös mederbe szorított folyót a felhőszakadás. És a megáradt folyó kitör a szűk mederből, szennyes árja előnti a viruló mezőt, elsöpri a jólmunkált szántóföldek szép reménynyel, gazdag aratással biztató áldását, — nemzeti intézményeink, jövőndő nagyságunk óhajtott, várva-várt virágzásának, gyümöleshozásának alapfeltételét, sinequanonját, bázisát. Igyekezzünk azért tágítani a szűk medert, a csekély értelmet, — rakjunk magasabb gátakat az alacsony műveltségi fok feljebbemelésével.

De a nemzetgazda sem maradhat távol idegenben egyesületünk működésétől. „A népek jóléte“, mint Gönczy Pál mondá, „most egyedül azok értelmességétől függ. Valamely nép gazdagsága felbecsülésére nem elég annak földbirtokai kiterjedését s annak termő erejét, érc- és kőszénbányái gazdagságát, kikötői jó fekvését tekintetbe venni. Ilyféle alapokat bírhat bármennyit, még sem lesz belőle gazdag benn, nem lesz hatalmas kifelé, ha ezek felhasználásához nem eléggé művelt és tanult. A nevelés és tudomány teszi az embert emberré, a művelt és tanult ember teszi a földet hasznos földdé. Az értelmes és tanult nép a terméketlen földet, sőt ipara által még a sziklát is képes termékenynyé átalakítani.“ — Ha gazdag, jólétnek örvendő hazát és nemzetet óhajtunk tehát, ha felendült ipar, önálló és magyar kereskedelem után vágyakozunk: emeljük népünk értelmét, kövessük azon államok példáját, melyek hatalmi súlyokat népök jólétének és magas értelmiségének köszönik.

Míg a politikai hatóságok és vezéregyéniségek a nép millióiban a nemzet zömét, munkás kezét és a társadalom fundamentumát tekintik, addig az egyházak lelkészei a gondjaikra, szellemi vezetésükre bízott hívők seregét látják bennök. Nem hivatásukból következik-e

tehát közreműködni a népnevelés céljaira, elősegíteni szóval és tettel, tanácsos és jóakarátú buzditással az egyesületet, mely feladatuk teljesítésében hozzájuk segítőknek ajánlkozik, melléjük társul szegődik? „A gyermekek temploma az iskola és a felnőttek iskolája a templom“, — mondá egyik derék veteránunk. A népnevelés feladata mi is lehetne más, mint a köznépet értelmessé, vallásossá és jó erkölcsűvé nevelni. Ezért én bizom a mélyen tisztelt lelkes kar népünk iránti jó indulatában, hogy a hol a nép neveléséről, szellemi, erkölcsi és vallásos építéséről van szó, hathatós támogatásával nem marad el. — Nem felekezeti irányú ugyan egyesületünk, de éppen azért, mivel felőle minden iskolát s Hajdúvármegyében túlnyomólag felekezeti mederben mozog a népoktatás, egyesületünk minden számbavehető haszna a felekezeti iskolák s ehhez képest a felekezetek javára esik, azok céljaira szolgál a nélkül, hogy általuk a felekezeti érdekek legcsekélyebb mértékben is sérelmet szenvednének, vagy csak érintve is lennének.

A szorosabban vett népiskolai tanítókon kívül a szakiskolák és magasabb tanintézetek tanáraihoz is intézzük hívó szavunkat. Kérjük, vegyenek részt munkálkodásunkban, segítsenek kitűzött feladatunk megvalósítására irányuló törekvéseinkben. Tudományuk fényéből, sugárkévéjéből juttassanak nekünk is, vessenek világot a mi ösvényünkre. Támogassanak nemcsak azért, mivel egyrészen kezeik alá készítjük elő az új nemzedéket, nemcsak a különböző foku iskolák ama szoros összefüggése szempontjából, mit közönségesen az alap és épület viszonyával szoktak szemlélhetőleg kifejezni, hanem támogassanak, mint az idealismus lelkes bajnokai, hirdetői és képviselői. — Hiszen mi előttünk is ideál lebeg. Nagy és nemes, a legszebb ideál. Értelmes, művelt, jóerkölcsű, vallásos, munkás, takarékos, anyagi jólétnek örvendő, megelégedett, boldog magyar nép és hatalmas nemzet!

Végül közreműködésre hívjuk a társadalmat, a szüléket, a nevelés- és tanításügy minden barátját. A szüléket édes kincseik, saját vérok, gyermekeik érdekében, a nevelés- és tanításügy barátait azon az okon, hogy magokat a nevezett szent ügy lelkes híveinek vallják. A szülék már úgy is kartársaink, mert a nevelés nem az iskolába feladaskor, hanem a bölcsőnél kezdődik. Nem is egyéb az, mint helyes és következetes, öntudatos és tervszerű szoktatás a jóra, helyesre és nemesre. Az iskola ebben csak segítségére jó a szülei háznak. Mert tévesztett felfogás azt hinni, hogy a gyermek nevelése akkor veszi kezdetét, mikor iskolába kerül. Még nagyobb tévedés gondolni is, hogy az iskola elvégzi a nevelés munkáját a szülei ház közreműködése nélkül. Iskola és szülei ház, tanító és szülék kölcsönös munkája, egymásra ható, egymást támogató, kiegészítő közreműködése, continuitása teremthet igazi népműveltséget. Én az iskolát első sorban nevelő intézetnek tartom, s bármennyire fontosnak tekintem is a szorosabb értelemben vett tanítást, az ismeretek szerzését, közlését, az iskolák ezen materialis célját: előttem legalább, főbb a formális cél, a lelki tehetségek összhangzatos képzése, fejtése, művelése. Áll ez a szempont minden iskolára fel az egyetemekig. Mert való, igaz, s mindvégig az marad e közmondás: „q'ui procedit in studiis, sed decedit in moribus,“ bizony többet ment hátra, mint előre.

(Vége köv.)

Kovács Lajos,
tanítóképezdei tanár.

K Ö Z É L E T Ü N K .

Debreczen sz. kir. város polgármesterének jelentése az 1891. évről.

Előttünk van ezen cím alatt egy 96 lapra terjedő füzet, mely a törvényhatósági bizottsági tagok között e napokban lett szétosztva. Alig volna valami érdekesebb, mint hazai nagyobb városaink polgármestereinek ily tárgyú jelentéseit egymás mellé állítani; az egybehasonlítás folytán világos képet nyerhetnénk a hazai műveltség ezen főtűzhelyeinek közigazgatási, anyagi, kulturális stb. élettevékenységéről s — a mi lapunk olvasói előtt mindenestre első helyen áll — megismernők ebből azon buzgóságot, melyet egyes városaink, mint valódi *erkölcsi* testületek, az administrationalis feladatok kötelezett ellátásán kívül a közműveltség felvirágoztatása körül *önként* kifejtenek. Fővárosi lapjaink ezen jelentésről mint „a leggazdagabb magyar város“ jelentéséről emlékeznek meg; büszkén hirdetik, hogy a város cselekvő vagyónának becsértéke 15.573,845 frt 86 kr.; elmondják, hogy a város és lakossága — 556.076 frt egyenes adót fizet; hozzá teszik, hogy az oktatásügy sem ad okot panaszra, a város közegészségügyét azonban (a halálozási arány 38.₂₈ százalék, tehát nagyobb mint Budapesten) „megdöbbentőnek“ írják le. Minket e jelentés közvetlen érdekelvén, ily általános széttekintéssel nem elégedhetünk meg, hanem, lapunk feladatát szem előtt tartva, legyen szabad róla egy kissé bővebben megemlékeznünk.

Városunk érdemes polgármesterének, Simonffy Imre kir. tanácsos úrnak, a kit ezen jelentésének szerkesztése óta a közbizalom debreczeni egyházunk főgondnoki székébe emelt, ez már tizenhetedik jelentése; tizenhetedikszor van alkalma, a mint magát kifejezi, e hatóság kebelében egy év alatt történt nevezetesebb eseményeket, a közigazgatás különböző ágazatainak és ügyszályaainak működését, *örvendetesen fejlődő kulturális* és közigazgatási viszonyainkat főbb vonásokban előterjeszteni.

Az iparügy, rendészet, adóügy, mezőgazdaság stb. rovatok után a „középitkezések“-ről szóló rész vonja figyelmünket először magára. Szomorúan fátjuk ebből, a miről a jelentés különben nem szól, hogy a fővárost dédelgető kormány nálunk ezen évben még nem tesz ebben az irányban semmit se. Az örvendetes fordulatról bizonyára majd csak az 1892. illetőleg 1893. évi jelentések fognak szólani. Hogy a *kir. tábla* állandó elhelyezésére szolgáló épületek közül a kis-uj-utcza emeletes épület bevégeztetett; az átalakított Korona-szálloda az *új reálskola* felépítéséig a tanintézet használatába bocsátott; az *új kórház* egynehány épülete tető alá hozott stb., még inkább csak a jövő iránt töltenek el bennünket bizodalommal; mert utalás is történik a jelentésben arra, hogy a város által megkötött kölcsönből még csak a jelen évben (1891-ben) vették kezdetüket azok a „nagyszabású“ építkezések, a melyek hivatva vannak arra, hogy városunkat korszerű kulturális, közegészségügyi, igazságszolgáltatási és katonai intézményekkel gazdagítsák. Hogy a *kereskedelmi akadémia* díszes kettős-épülete fedél alá került: ez — a mellett, hogy ehhez a város 40 ezer forinttal járult, főképp — a debreczeni kereskedő társulat érdemét hirdeti. A közegészségügyi állapotokról „sajnálkozva“ tétetik jelentés, a kedvezőtlen arányszám (1000 lakos után 38.₂₈) — a jelentés szerint — főleg a rossz indulatú influenza jár-

ványnak tudható be. Hogy ezen kívül még „a nagyobb születési arány” mi módon volna befolyással a „nagyobb halálozási arányra”, a mint szintén a jelentés mondja, ezt nem eléggé értjük. Az ily okoskodás, végeredményében oda vezetne, hogy a növekedő születési arány dacára egy század mulva akár elpusztulhatunk. Hogy a haláleseteknek $33,9\%$ -a az egyéves korig elhaltak terhére esik, ennek köztudomás szerint *nem pusztán egészségügyi, hanem erkölcsi okai* is vannak. Notorius esetekben, nézetünk szerint, a *hatósági megtorlás* sokat segíthetne, a mutatkozó s jövőben még rosszabbra fordulható bajokon. A házasságra lépett 484 pár közt 391 volt ev. ref. vallású. A közkórház betegforgalmánál a vallás nincs kitüntetve. A betegsegélyezés emberbaráti intézménye városunkban különben igen szépen virágzik; a főiskola kózházától eltekintve, van itt a budapesti általános munkásegyletnek, a könyvnyomdászoknak, az iparos ifjúságnak, a pinczereknek, az izraelita szent- és „Zion” című egyleteknek betegsegélyző intézetek. Van 37 orvostudor, 1 sebész, 8 gyógyszerész, 67 bába. Közegészségügyi hatóságok az iskolákat 558 esetben vizsgálták, a midőn zsúfoltság 4, rossz szellőzés 3 esetben találtatott. *Ma, a mint tudjuk, a helyzet még rosszabb!* Elemi osztályok, százat megközelítő, sőt azt elhagyó növendékekkel — a mint sajnos tapasztaljuk — számosan vannak! A küszöbön levő építkezések azonban ezen a tarthatatlan állapotokon is segíteni fognak a közel jövőben. A házipénztár 1892. évi költségelőirányzatának *Bevétel* rovatában „Egyházak, iskolák és intézetek” részéről 5080 frt 41 kr.; a *Kiadás* rovatban pedig „Egyházak, iskolák és intézetek” részére 50.035 frt 81 kr. szerepel, tehát kerek számmal 45 ezer forint kiadás. Midőn a város összes kiadását 1.171,461 frt 80 krról látjuk szerepelni, a szorosb ért. vett kulturezélyekre fordított 45 ezer forintot oly csekély összegnek találjuk, a mi fölött nem lehetne eléggé csodálkoznunk, ha nem tudnók azt, hogy részint az ingyen iskoláztatási alap, részint pénzben, tűzi fában, nyomtatványokban s évenként teljesített más természetű szolgáltatások által Debreczen város javára billen némi tekintetben a mérleg. Mindenesetre fentartjuk magunknak a jogot, hogy ebben az irányban jövőre bővebb információkat szerezzünk. A rendkívüli költségvetés kiadási rovatában 17. sz. a. „a főiskolai olvasókörnek 300 frt” tétel szerepel. Ezen kifejezés nagyon szűkszavú. Tudnunk kell ugyanis, hogy a főiskola nyilvános könyvtárt hozott létre, melybe a város lakosai is eljárhatnak, s itt a diszes teremben, az iskola által adott világítás és fűtés mellett kényelmesen olvashatnak, tanulmányozhatnak. Helyesen tehát: nem tulajdonképeni „főiskolai,” (tanuló ifjúsági) könyvtárról van itten szó, hanem valóságos nyilvános könyvtárról, illetőleg annak a város részéről némi segélyezéséről s midőn erre gondolunk, s azon nagy hatásra, melyet ily könyvtár a város szellemi emelkedésére gyakorolhat: valójában csekély összegnek tartjuk ezen summa adományozását, mely e hajdan „leghíresebb nyomdász város” nevéhez aligha méltó! Ily összeget Debreczen városnak, egyedüli nyilvános könyvtára könyveinek bekötésére kellene évenként áldoznia, nem pedig fentartására!

Az árvák száma meglepően nagy: 4053, kik közül 1947 vagyontalan.

A tanügyekről és közművelődési intézetekről az 58—68. lapok értesítenek. A jelentés beismeri, hogy főként a népoktatás terén még számos tennivaló várakozik reánk; az iskola-kötelesek nagy száma égetően sürgeti a tantermek számának szaporítását úgy a bel- mint a kültereken. Reményilem, — mond a polgármester

úr — hogy jövő évi jelentésben ez iránt is örvendetes adatokat és intézkedéseket fogok előterjeszteni. Kivánjuk, hogy: úgy legyen!

A felekezeti elemi iskolák száma 28, ebből 7 elemi fiiskola és 10 elemi leányiskola a reformátusoké. (Mennyi még itten a teendő!) Polgári leányiskola egy; a ref. egyház által 17 év óta fentartott 4 osztályú leányiskola összekötve egy varró-osztálylyal. Evvel van egyesítve egy 4 osztályú elemi iskola is.

Az iskolára vonatkozó többi adatokat azonban itt e helyen azért nem közöljük, mert lapunk olvasói előtt a harmadévi értesítőkből ezek már eléggé ismeretesek. A szellemi élet terén előforduló mozgalmakról, igen természetesen, kellő időben, nem így elkésve kell főbb vonalakban megemlékeznünk. Csak annyit emelünk ki mégis a jelentésből, hogy a főreáliskola 1890/91. tanév végével szűnt meg városi jellegű lenni s hogy a helybeli ref. egyház által fentartott felsőbb leányiskola felépítéséhez Debreczen város 15000 frttal járult, az új szervezetet kapott 6 osztályú tanintézet fentartására megszavazott 100 ezer forint alapítványon kívül. Lapunk olvasói előtt mindezek bizonyára ismeretesek, s csak azért emeltük ki újra e helyen is, hogy a város közönsége iránt elismerésünknek újra kifejezést adjunk.

Philantropikus intézetek czím alatt az ev. ref. szegény ápolda 156 ref. munkaképtelen egyénnel (11.127 frt 02 kr. kiadással, melyből egyházi segély 5727 frt 02 kr., a város hozzájárulása 5400 frt), a r. kath. árvaintézet (Terésianum) (49 alapítványos debreczeni születésű árvával), a r. kath. szegény ápolda 12 r. kath. vallású szegénnyel, a nőegyleti árvaház 16 árvával — soroltatnak elő.

Az ipar és kereskedelemre vonatkozó érdekes adatok elsorolása után „a törvényhatósági életben” előfordult megemlézésre méltó események emeltetnek ki (a kir. tábla megalakulása, a debreczen—füzes-abonyi és ohat-polgári vasút megnyitása stb.) s kegyeletes megemlékezés történik b. e. Révész Bálint püspökről, Szücs Istvánról, az ev. ref. egyház volt főgondnokáról és Kiss Józsefről, Debreczen város és Hajdúvármegye kir. tanfelügyelőjéről s a volt főispánról: Miskolczy Lajosról. Kísérje a mi jó kívánságunk is emléköket.

A törvényhatósági bizottsági tagok névsorának összeállításával végződik a dús tartalmú füzet. Kivánjuk, hogy a XVIII-ik jelentés is a város új fejlődésének legyen örömhözó hírnöke!

Aurifaber.

NEKROLOGOK.

Lugossy Dániel

1845. nov. 19. — 1892. október 26.

E sorokat látva, ki hinné, hogy egy téli hótakaróval már hetek óta elfödve tartott sírhant alatt nyugvó tisztárs s barátunk emlékét megörökítendő akarok adózni a részvét s tisztelet adójával?! A közvelelül érintett szívek sebei már, tudom, hegedtek, s nem sajognak oly kínzóan, mint a sebzés napjaiban, s én, mintha kíméletlen volnék, mikor most, hetek multával veszem magamnak a bátorságot, félrevonni a gyászleplelt halottunk nyugvó porairól.

Azt hiszem, kiment e tettemért azon körülmény, hogy az egyházmegyénkbe kebelezett nagy-hodosi ev. ref. egyháznak 1892-ik évi okt. 26-án elhunyt lelkészéről, *Lugossy Dánielről*, mint valami haszontalan szolgáról, egyházi lapjainkban senki sem emlékezett meg, földi életének nyomait megörökítendő.

Legyen szabad ezért nekem gyujtani meg fölötté az emlékezet fátylavilágát.

Lugossy Dániel született Szinér-Váralján 1845. nov. 19-én, Lugossy Dániel és Salándeck Juliánna iparos szüléktől. — Atyjának kijöhetetlen természete miatt, anyja három gyermekével elkülönözve élt, nagy testi törődéssel keresve mindennapi kenyerét s biztosítva gyermekei jövőjét. A három gyermek közül a legkisebbet, Dánielt, — miután az elemi osztályokat szülővárosában az ev. ref. iskolában kitűnő eredménnyel bevégezte, — az édes anyja, Széles Endre akkori szinér-váraljai ref. lelkész által buzdítatva, a tanulói pályára szánta s a szatmári ref. gymnasiumba vitte. — E gymnasiumban 6 évet kitűnő eredménnyel elvégezvén, a VII-ik osztályra Debreczenbe küldte, hol iskolai pályáját 1870/1. iskolai évben bevégezte.

Az iskolai pálya bevégezése után szülővárosába, Szinér-Váraljára ment, hol az 1872. év április haváig tanítással és tanulással foglalkozott, olykor-olykor az ige hirdetésében is gyakorolván magát.

Az első lelkészképeségi vizsgát Debreczenben 1872. április 22-én jeles eredménnyel letévén, a nagy-bányai egyházmegye által Szinér-Váraljára rendelkezés alatti segédlelkésznek bekebeleztetett. 1872. év július 20-án Adorjánba rendelte helyettes lelkészül Csanálosi György esperes. Az 1873. év április 17. és 18. napjain letett második lelkészképeségi vizsga után, az adorjáni egyház egyhangúlag lelkészeül választotta.

Az adorjáni csendes, nyugalmas lakást 1878. április 23-án N.-Hodossai cserélte fel, mely egyház szintén egyhangúlag lelkészeül választá. Adorjánban 1874. márczius 16-án megnősült, feleségül vevén n.-bányai polgár Göbölös János leányát Ilonát, kivel 14 évig élt boldog házas életet. Házas életüket Isten öt gyermekkel áldotta meg, de ezek közül csak egy fiú, Endre maradt életben.

Az 1888. év június 19-ik napján, a kérlelhetlen halál elragadta oldala mellől a hű élettársat, s az egyedül maradt férj bús özvegységben élt 1889. okt. 24-ik napjáig, mikor második házasságra lépett Szatmáron, királyi s. tanfelügyelő Elek Lajos leányával Matildal.

Ime ez az elhunytnak rövid életrajza! Ki ne értené ebből, hogy az édes apa élete daczára is a félárvaság nélkülözéseivel s keserítő tudatával hányatott lélekkel vele született a magasbra emelkedés vágya, törekvése, képessége, s azon drága életcél felé segítő talentumokat nem fecsérelte el, sőt kamatoztatta ő életének minden idejében. Ez érdeme jutalmául kapta azt az erkölcsi megtiszteltetést, hogy a mely egyházakba elküldte őt az Úr, szállójének plántálására, mindenikben az osztatlan bizalom karja ölelte keblére. Ki ne látná életrajza vonásaiból, hogy keserűbb pohárt adott kezébe a gondviselés, mintsem élete kedves, boldogító óráit igazán édeseknek érezhette volna: mint gyermek és ifjú nem részesülhetett apai segedelemben; mint apa s férj oly gyakran hivatott koporsók melletti fájdalmas zokogásra, érzékeny gyászba öltözködésre. S a mi még keserűbbé tette poharának örömtartalmát, az azon körülmény, hogy midőn a sok fájdalom szüntetése céljából új örömeket akart adni önszívének, új remények zöld lombjaival igyekezett szépíteni családi hajlékának fekete gyászban sötétlő falait, vagyis midőn újra nősült s az ég a koporsókban nyugvó kicsinyei helyett ismét adott neki bölcsőben mosolygó kedveseket, akkor a régóta fenyegetett kór, gyomorgyengülés, egész erejéből támadván meg, szabaddítás, életmentő segedelem keresése végett, szeretett családjá s hívei köréből Szatmárra kellett mennie, azon gondjallattal, hogy többé nem tér vissza! És úgy lett.

Néhány heti szenvedés alatt az orvosi tudomány minden igyekezete daczára átszenvedte a halál szenvedését, s nem otthon, de kedveseitől távol, idegen temetőbe hajtván fejét a sír párnájára. Gyászbeszédet tartott felette a templomban egyik szatmári lelkész, Tabajdi Lajos; a sírnál pedig Ferenczi Imre segédlelkész. Mi lelkésztársai, idejében még csak hírül se tudtuk volna venni elhunytát, ha temetési ideje véletlenül össze nem esik Ujfalu Sándor főispán beiktatási ünnepéjével, melyen több lelkészünk hivatalos volt. Így hát mégis kartársai közül többen megadhatták neki a vég- s épen azért igen fájdalmas tisztességet!

Elhunyt tisztárs és jó barát! Nyugodjál porrészeidben csendesen odalent, hol már semmi sem fáj, lelkedben pedig nyugodjál odafent, hova mentél, annak hitével, hogy az az égi jószág, ki karjaira vett, gondviselő jobbát megtartólag fogja alányujtani bús özvegyedre és árváidra, a tiéiden is bebizonyítandó, hogy Ő az özvegyek Istene és árvák Atyja!!

Nagy Elek,
ev. ref. lelkész.

Domby László

1840. febr. 12. — 1892. decz. 28.

Alig néhány nappal ezelőtt csendült meg egy kis csendes, nyájas egyházközség halottakat elsirató harangja. Legnemesebb halottja, Urát és egyházát egy negyedszázadon keresztül lelkesen szolgált lelképásztor, *Domby László* összeomlott porsátorát siratgatta zokogással.

A szomorú hír összevont szárnyaival telepedett meg szíveinken s fájdalommal panasolta a veszteséget, mely egy család, egy egyház, egy nagy baráti kör vesztesége lett.

Domby László, ez a mi kedves, poraiban is áldott halottunk, 1840. febr. 12-én Szováton született, Domby János szováti lelképásztor s Bethlen Klára szüleitől.

Atyja korán észrevette fiában azt a lánglelket, mi kevés embernek osztályrésze, — s a debreczeni ref. főiskolába adta be tanulónak. — Itt képezte ki magát lángelméje s vasszorgalma által a főiskola egyik díszévé s büszkeségévé.

A középiskolát kitűnő sikerrel végezve, 1859-ben a teológiára lépett s az előbb már biztosított elismerést s méltánylást újabb-újabb sikerekkel gazdagította. 1863-ban már esküdti állást foglal el, melyben 3 évig marad; 1866/67-ben contrascribai, ezután széniori díszes hivatalra emelkedik. Külföldi útjára 1867. őszén indul el, s a teológiai tudományokat Heidelbergben hallgatja. 1868. nyarán visszatér s azonnal Derecskére hivatik meg segédlelkészül, s alig egy félév múlva 1868. szept. 27-én Sáránd egyházközség lelkészi állomására hivatik meg, melyet el is foglal.

Úgy akarta a gondviselés, hogy a nagy tehetség futásában állapodjék meg, hogy magasztos céljait egy kicsiny, de hű, hozzáragaszkodó gyülekezetért áldozza fel.

S ő meglátta az Úr árván maradt eme gyermekét, s ezer gondjait bátran vállaira vette s tűlélekkel fogott annak boldogításához, felvirágoztatásához.

Legelőször az Úr imáadására rendelt hajlékra vetette szemét, mely elhagyottan, korhadt, alig használható padokkal, szószékkel, összeroncsolt tetővel s tornyában harangok nélkül állott. — Az ifjú lelképásztor gyujtó, lelkes szónoklatokban hívja fel s figyelmezteti gyülekezetét e hiányokra. — S nemsokára zengő harangok hívogatták a lelkes gyülekezetet az Úr hajlékába, hol a hiányok egymásután pótolttak ki.

Az Úrnak hajlékát elkészítette tehát. Most az elpusztulni készült lelkészi lakra, összeomló félen levő iskolákra esett tekintete. Sürgős újításra hívogatta ismét felgyújtó szónoklataival különben áldozatkész, derék gyülekezetét, s emelkedett nemsokára 2, a kor igényeinek megfelelő iskola, új lelkészi lak s több hasznos középület.

S mindezen, tetemes költséggel járó építkezésekre egy krajczár adósságot sem engedtet felvételni gyülekezetével.

Időközben, midőn elhagyatott gyülekezete ügyeit meglehetősen rendbe hozta, holdog családi élet alapítására határozta magát s 1869-ben nőül vette Kádár Ferencz, Debreczen városi főmérnök leányát, Lujzát.

Ez idő óta csendesen, boldogan élt, lelki gyönyörűségét találva kedves családjának s gyülekezetének boldogságán.

S mégis többször kellett kiürítenie a keserűség poharát, többször kellett egyet-egyét kikísérni kedves gyermekei közül a temetőbe, s a kíméletlen sors boldogságát többször meg-megszaggatá.

A legérzékenyebb csapás, mi egy családapát érhet, őt is elérte, midőn 1890. ápr. 2-án szép tehetségű fiát, Zoltánt, mint II-od éves orvosnövendéket kellett elveszítenie.

Eddig, legküzdelmesebb dolgaiban is, senki nem hallotta őt panaszkodni, most a kedves fiú elvesztése miatt újra meg újra visszatérő fájdalom keserű panaszokra fakasztá. — Olyan szűrés volt ez a szívében, melyet a sors soha többé begyógyítani nem tudott.

Egy év múlva fia elvesztése után (1891. ápr. 2.) a fájdalom, mely eddig csak néha-néha vett erőt bánatos lelkén, villámként csapott testébe; szélhűdés tette nemcsak testét, de lelkét is sok tekintetben tehetetlenné.

Most már szeretett gyülekezete gondjait egyedül megbírnai erőtlen lett, neki már szerető felesége s kiskorú gyermekeinek jövendője is nyomasztó, terhes gondokat okozott.

A mult év karácsonyán egy újabb szélütés, a különben is élőhalott férfit az ágyba és pedig a kínok rettenetes ágyába szegezte, hol 3 napi nehéz tusa után, mit ama nagy, közös ellenséggel folytatott, megtört s végsőt dobbant sokakért apailag, testvérileg s barátilag érező szíve.

Mint prédikátort gyülekezete élénk figyelemmel s meglelégedéssel hallgatta, mint társaságos embert pedig rendkívül szerette s mindvégig bizonyítékát szolgáltatotta ama szeretetnek, becsülésnek, mely nemes szívé lelki-pásztorát megillette.

Koporsóját, melyet özvegyén s 4 kiskorú árva-gyermekén kívül, — kik közül legnagyobb László, a debreczeni főiskolában 4-ed éves theologus, kisebb Kálmán ugyanott gymn. 7-ed oszt. tanuló, Ilonka s Irma kisebb leányok, — árván maradt népe az Úrnak, hű gyülekezete roppant részvéte s barátainak sokasága özönlött körül, decz. 30-án d. u. rövid imádság után, — melyet Dávidházy János esperes úr mondott felette, — vitték ki a gyülekezet előjárói a temetőbe, hova elhalt kedveseihez utóbbi idejében oly gyakran vágyott.

A temetőben Nagy Lajos konyári lelkész tartott a sokat szenvedett porok felett sírbeszédet, s néhány perc múlva annyiunknak kedves embere elzárattott könyező szemeink előtt.

Sokat szenvedett férfiú! testednek adjon a gondviselés a sírban csendes, boldog nyugodalmat! Álmodjál hátramaradt kedveseidnek s árván hagyott gyülekezetnek jövendő örömeiről s boldogságáról!

Debreczen, 1893. január 8.

Diószei Mihály.

IRODALOM.

Egy hasznos vezérkönyv.

A módszerről, írta dr. Brassai Sámuel, 2-ik javított kiadás. Kolozsvárt 1892. Szeni János. *

A tanítás irányítúje a *módszer*. Ezt az igazságot hovatovább mind jobban kezdjük belátni, s ehez képest mind inkább kezdjük becsülni a módszertani alapvető műveket is.

A módszerről írni egyike a legnehezebb feladatoknak, Ha igaz az, hogy azok tudnak a nevelés kérdéseiről legjobban írni, a kik leginkább ismerik az emberi természetet: az is igaz, hogy a tanításról és a tanítás módszeréről azok beszélhetnek legsikeresebben, kik a tanuló természetén kívül alaposan ismerik a tanítandó tárgyakat, azoknak egymáshoz és a tanuló elméjéhez való viszonyát, s a kik ezekkel az ismeretekkel, a tapasztalat nagy tőkét birják párosítani. Brassai ezek közé a szerencsések közé tartozik. Úgy volt ő a módszerről való irással, mint Descartes, ki azt mondta magáról (*Discours de la Méthode*-jában), hogy ifjú korában tanult logikát, aztán geometriát és algebrát, mely studiumok némiképen hozzájárultak ahoz a célhoz, mi végett a módszerről írta értekezését. Brassai szintén elmondhatta volna értekezése előszavában, hogy irt logikát, irt algebrát, fordította a geometria minta-könyvét: Euclides „Eleméit”, és e művek nagyban hozzájárultak a módszerről irt könyve rendszerességéhez és logikai világosságához. Valóban Brassai belevitte e művébe szelleme kritikai erejének, tanultságának és tapasztalata gazdag tárházának a színét-javát. Más országban egy ily kimagasló értekezés-sorozat néhány év alatt is több rendbeli kiadást érhetett volna: itt nálunk huszonöt esztendő kellett rá, hogy az ősz tudóst egy kiadó a második kiadás rendezésére felszólítsa.

Az új kiadás elkészésének egyik okát abban találom, hogy a mű éles kritika alá veszi azt az oktatásbeli polymathiát és utilitarismust, melynek tömő és tölcsező eljárása éveken át szabadon pusztított, kivált középiskoláink kebelében. Brassai ezzel szemben az igazi tanrendszer sikeres jelszavává ezt teszi: *Keveset, jól és lassan!* Persze az iskolázás ellenkező irányban indult s járt, azaz hogy botorkált sokáig „a mai világ követelte általános műveltség érdekéből.” Brassai igazi éles elmével teszi tönkre a „minden tálba belekóstoltató iskolai polymathiát, melyhez szerinte struczgyomor és marhabendő kellene.”

Abban a kérdésben, hogy mit tanítsunk az iskolában, nálunk nagyon sok a társadalmi előítélet. Brassai merészen szembeszáll velök, s egymásután ledöntögeti korunk eme bálványait, (idola fori), melyeket részint az encyclopaedismus és utilitarismus, részint a realismus emberei állították fel. Aztán rendre veszi az ész fegyvelmezésére, s a szív mívelésére alkalmas disciplinákat s azok közt első helyre teszi az ó classikai (görög és római) irodalmat, melyet, mint a nyelvek után legfontosabb, kísérjen a mathesis, a deducáló tehetség és a szoros következtetések mestersége. Harmadik sorban jó a történelem, mint gazdag bányája a kedély rovata alá tartozó eszméknek. Negyedik és

* E könyvismertetést, a mely az „Erdélyi Múzeum” egyik közelebbi füzetében már megjelent, a t. szerző szives engedélmele közöljük azért, hogy az agg tudós e derék értekezés-cyclusa szélesebb körben ismeretessé legyen.

Szerk.

utolsó sorba teszi a természettudományokat, minthogy az azoknak iskolai fontosságáról, sőt szükséges voltáról áradó hiedelem valóságos előítélet, melyet az u. n. „tudományba“ bősüzt dilettánsok terjesztettek el. Brassai kimutatja, hogy a természettudományok haladása és tudós mivelése első sorban igényli azt a szellemi gymnasticát, melyet a fent említett tanulmányokból szerez az ifjú. A természettudományok tanulásához *érett ész* kell, minélfogva azokat sem mint parergont, sem mint előkészítő tanulmányt jól és sikeresen tanítani nem lehet; tehát a gymnasiumi tantervbe *sem lehet és nem is kell* befoglalni. (56. l.)

A módszer fő és lényeges vonása az *eszmék keltése*. Tanítás alkalmával a tanító az eszmék kelmét *illően és célszerűen* elkészíti s a tanítvány eszének, mint pshychologiai gépnek átadja, hogy önállóan és rendszeresen eszmévé feldolgozza. Ennélfogva a tanítás mikéntjében fő dolog: *az eszmék elkészítése*. Arra a kérdésre, hogy mennyi eszmét kell a gondolkodó gépnek elkészítve átadni? szerzőnk azt feleli: *egyszer-egyet*, még pedig oly fogalom, — vagy eszme egyéneket kell választanunk, melyekben legkitünőbb az önállóság, a különlet, mondhatni függetlenség jegye. Nagy didactikai botlás, ha a tankönyvek ez elv ellen vétnek, a mi pedig gyakran megtörténik a gamatlok (compilerok) könyveiben: nyelvtanban, geometriában, történelemben s más disciplinák tankönyveiben; pl. Kühner egyszerre nem kevesebb mint *nyolcz*, elő nem készített eszmét ad a kezdő tanulónak; hát még a rendszeresit játszó Mocznik geometriája mennyi confusionnak a szerzője! Itt Brassai rövid bírálatát adja a nyelvtanoknak s a geometriai, történelmi, természettani és kémiai tankönyveknek.

Az eszmék átadásának vagy tanításnak még következő elveit adja elő: *a fokozatosságot, az eszméknek a tanítvány elméje érettségéhez szabottságát, az igazságot*. Ez utóbbira nézve érdekesen fejtegeti, hogy könyvek és tanítók (ezek épen tudva és készakarva) mennyi nem igazat tanítanak; holott egész igazságot kellene tanítaniok, hogy t. i. tényeik, állítványaik ne vétkezzenek se anyagilag a dolog valósága, se alakilag a logika szabályai ellen. A hangoztató módszer eljárásában Brassai szerint több rendbeli vétség van az igazság elve ellen s ekként kárt tesz a gyermek elméjében, mert a tanítás legelső elemeit ámitással kezdi. Az idegen nyelvtanokban is sok a valótlanosság, a mi vagy felületességre vagy az igazság iránt való közönyösségre vagy végre a tudomány iránt való bizalmatlanságra szoktatja a tanítványt.

Termékeny talaja a nem igazságoknak: a geometriai bizonyítás, erre is szemem szedett példákat szolgáltat Mocznik mértana. Az igazság fokozatainak meg nem különböztetésében pedig kiváltképen tündöklök a physika.

Arra a kérdésre, hogy miképp készítsük el tanítványaink számára az eszméket? feleletképen föelvvé teszi Brassai, hogy „mindent a maga neme és módja szerint.“ Itt aztán a tárgyak, a képek, és a fogalmak, meg ítéletek elémutatására valóban megszívelésre érdemes utmutatásokat ad, mindenütt kitérve az egyes disciplinákban az elv ellen elkövetett tanítási hibákra.

Az eszmék elkészítése után jó a tanításban az *eszmék rendezése*. A rendezés elvei következők: 1. *Legyünk fokozatosak*; 2. *Soha se előlegezzünk*; 3. *Legyünk következetesek*; 4. *Ismételjünk célszerűen és* 5. *Csoportozzunk óvatosan*, érteve a csoportozás alatt az alsóbb eszme-egyénekek felsőbbek zászlaja alá gyűjtését.

Az elvek felsorolása és logikai kifejezése után szerzőnk példákban bemutatja azoknak a *jól* tanításra

való alkalmazását. Ad egy értékes nyelvtani tanítás-tervezetet, melyet teljesen is kidolgozott Brassai „Okszerü vezér“ cz. jeles német nyelvtanában; s befejezi értekezését egy matematikai tervezettel. A számvetésre szintén van módszeres könyve Brassainak a „Számító Sokrates“, mely a fokozatosság és helyes rendezet mintája. Általában a most említett tankönyvekben szerzőnk lelkiismeretesen valósította meg elméletét; bennök minden lapon megtaláljuk a szoros következetességet, a soha nem botló igazságot, a tudás vágyát, mindig ingerlő fokozatosságot s az észfejtő és világos rendezetet: a tankönyvírás oly érényeit, melyek így egy csoportban bármely nemzet tankönyv-írói közt előkelő helyet biztosítanak Brassainak.

Szívünkől óhajtjuk, hogy ezt a becses értekezést minden tanár oly szorgalmasan olvassa, mint a hogy a francziák olvassák a „Discours de la Méthode“-ot, s hogy a harmadik s a mostanihoz hasonló díszes kiadásra ne egy negyed száz esztendő mulva kerüljön a sor, hanem mentől előbb.

Felméri Lajos.

Hít, Remény és Szeretet Könyve az élet kedvező és kedvezőtlen napjaira. Imádságok és elmélkedések a magyar protestáns nép számára: *Csikó Lajos* debreczeni evang. ref. hittanártól. Harmadik javított kiadás. Budapest, 1892. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája a m. t. akadémia épületében.

Ezen, első kiadásban 1884. január 1-én, második kiadásban 1889. január elsején megjelent könyv immár 3-ik kiadásban fekszik előttünk. Nem egészen kilencz év alatt három kiadás és pedig a harmadik 11,000 példány elfogyása után, hatalmas bizonyíték a könyv szükséges volta, célja betöltése, a nép vallásos vágya és a „Vallásos Iratokat Terjesztő Társulat“ buzgalma mellett. Szíves örömmel adózom teljes elismeréssel úgy a munkás szerzőnek, ki mindent, mihez fog, lelkiismeretes hűséggel s tehetségének egész ügyszeretettel való felhasználásával végez; népünknek, mely bebizonyította, hogy ott van szívében az Istennel való társalgás vágya s ha alkalom nyújtatik neki, dologtól üres idejét örömmel szenteli vallásos elmélkedéseknek; és a „Vallásos Iratokat Terjesztő Társulatnak“, mely eljárásával egy áldott eszköz népünk vallásossága ápolásában s csak e föld érdekeit, sokszor a békéltelenséget, elszakadozottságot terjesztő, gomba-módra születő, metyelyező világi lapok népünknel való ellensúlyozásában. Adja nemes munkájára az Isten továbbra is gazdag áldását!

Javítottnak van nevezve e 3-ik kiadás is. Javítása abban áll, hogy a szerző, mint lelkiismeretes ember, figyelembe vette azon bírálati megjegyzéseket, melyeket ez imádságos könyvre 1889-ben ismertetői tettek, s azokat, melyek indokoltan a mű célja érdekét képviselték, híven valósította. Abban is különbözik e kiadás az előbbinél, hogy miután a kiadó társaság e könyvet az előbbinél egy ívvel rövidebbre szabni kívánta, a szerző az előbbi két kiadás előszavait, továbbá a szülés ideje alatt mondandó imádságok közül a III-kat kihagyta, a két elsőt megrövidítette; mint szintén kihagyta a Betegek könyvéből e két imádságot: „A beteg keresztyén fontolóra veszi halandó emberi voltát“ és „A beteg keresztyén elismeri, hogy keresztye és szenvedése Istentől jött reá.“

Lényegében ugyanaz levén tehát ez imádságos könyv, mely kétszeri megjelenésében már részletes ismertetés és bírálat tárgyát alkotta, bővebb ismertetésre szükség nincs, mint szintén bírálatára sem, legilletékesebb

bírálója levén annak a nép, melynek számára íratott, mely, mint kellett, bizonyítja, házába fogadta, társalkodójává tette. Haladjon tehát e 3-ik kiadás is a két előbbi által már kedvezően tett úton, jusson a családok tűzhelyéhez, alakítsa azt át mindinkább keresztyén családi tűzhelyé, melyen az élet minden körülményei között lobogjon a földi életet megnemesítő hit, szeretet és reménység áldásos meleget árasztó tüze.

Dávidházy János.

Dr. Kohlbrügge Frigyes Hermann. *Minek az ó-szövegség?* Oktatás Mózes és a Proféták könyveinek valódi méltatására. Magyarra dolgozta *Dávid Gyula*, ev. ref. segéd-lelképásztor. Kiadják a mű közelebbi barátai. Mező-Túr, nyomtatott Gyikó K. könyvnyomdájában. Ára 50 kr. o. é.

E művet szerzője, a nemes lelkű Kohlbrügge, Csel. XVII. 11-re alapítva írta, s a következő kérdésekre felel meg benne.

1. Mit találtak az Ó-testamentomban és minek tartották azt az Úr és az Apostolok korabeli Zsidók, a kik Jézust nem fogadták el?

2. Vajjon hitték-e a Béreabelieken kívül más kortársaik is az Ó-testamentomról azt, a mit ők hittek?

3. Mi volt Jézusnak testben létekor, Mózes és a Proféták könyve?

4. Minek tartották az Evangyélisták Mózes és a Proféták könyvét?

5. Hogy használták az Apostolok segédekkel Mózes és a Profétákat?

Hasznos szolgálatot tett a biblia barátainak a munkás ifjú segédlelkész, ki e jó művet magyar nyelvünkre lefordította. Örömmel ajánljuk első sorban is lelkészelnk figyelmébe.

Külföldi apróságok.

Németországban a legközelebb lezajlott egyházi-irodalmi viták közül, legnagyobb érdeklődéssel olvasták az illetékes körökben azt a kétségkívül érdekes és nagy jelentőségű elvi polemikát, melyet Harnack berlini teológiai tanár nyilatkozata idézett elő. A német protestáns ágendákban ugyanis az *apostoli hitvallás* mintegy központi fontosságú elem, mely a liturgiai összes teendőknel kifejezést nyer. A keresztelest p. o. az apostoli hitvallás elmondása után hajtják végre s így a keresztség sakramentumának érvényét összefüggésbe hozzák a keresztyénség alapdogmáinak összesített tartalmával, nevezetesen az Apostolikum-mal. E tiszteletreméltó és orthodox egyházi alapelveken nyugvó, de meg az egyházszervezeti és liturgiai rendszabályok által szentesített hagyományt támadta meg Schrempf lenczendorfi lelkész, a ki a keresztség kiszolgáltatásánál ez apostoli hitvallást mellőzhetőnek tartotta, sőt mellőzte is, azon egyéni indok alapján, hogy ő az Apostolikum egyes tételeit, a modern teológiai tudományosság eredményével összeegyeztetetlennek állítja. Az egyházi főtanács ez eljárást természetesen helytelenítette, rosszsálla s az ágendai formula kötelező érvényét kimondotta. Amde az ügy átment a nyílt vitatkozás foruma elé is azáltal, hogy Harnack berlini theol. tanár, hallgatói előtt annak a nézetnek adott kifejezést, mely szerint az Apostolikumnak az egyházi közhasználatból való kiküszöbölése a legégetőbb aktuális kérdést képezi, mert annak ilyes kitételeit: „fogantaték Szentlélektől, született szűz Máriától” csakis a szükség és kényszer nyomása alatt tartotta meg az egyház mind

idáig. E tulzó újítás megakadályozása végett aztán a porosz evang. egyház egyetemes értekezlete és a tartományi egyletek elnökei a következő három pontban nyilatkoztak, u. m.: 1. Az Apostolikumnak az egyházi közhasználatból való kiküszöbölésére irányuló bárminemű kísérlet annyi, mint a Krisztus egyházának arculcsapása. 2. Itt az ideje, hogy a hittanhallgató ifjúság a lelkiismeret felbolygatását nem átálló teológiai docensek ellenében hathatósan megóvassék; és 3. hogy Jézus „fogantaték Szentlélektől, született szűz Máriától” — ez a keresztyénség alapdogmája s az a szegletkő, melyen a világ minden bölcsesége összeomol. Bizton reméljük, hogy a keresztyén hitéict és köztudat eme fentartó köteléke, az apostoli hitvallás, a rombolni törekvő modern nézletek ostromai daczára sem fog lazulni ezután sem.

Genfben a legutóbbi népszámlálás adatai szerint a katolikus egyház jelentékenyen erősödik. E hirneves városban ugyanis a protestánsok száma 28,588, a katolikusoké 22,035. Zsidó van mindössze 541 és meg nem nevezett hitvallású 879.

Olaszországban a valdens egyházban, az 1890/91. évi kimutatás szerint működik 44 lelképásztor, 10 ugynevezett evangyélista, 8 tanító-lelkész, 61 tanító és tanítónő, 8 bibliaárus és 6 biblia-felolvasó egyén. Teljes lelki gondozásban részesült 44 gyülekezet és 54 körlelkészi állomás. A hallgatók száma hetedfélezer, iskolába járó gyermekek száma 2418. Nagy súlyt fektetnek a vasárnapi iskolára és a hitoktatásra. Az évi szeretetadományok összege 280,900 lírara rúg, mely tekintélyes adományhoz Németország, Anglia, Amerika, Skócia és Schweiz járultak a legnagyobb mértékben.

Északamerikában, Kanada állam Torontó városában, e nagy népeségű s tisztán protestáns központ, a mult évi szeptember hóban tartotta az 1875-ben létesült presbyteri Szövetség ötödik egyetemes gyűlését, rendkívüli érdeklődés mellett s áldásos eredménnyel. Elnökölt a nálunk is rokonszenvesen ismeretes és Lapunk mult számában ismételen bemutatott, nagynevű Blaikie, edinburghi teológiai tanár, ki általános figyelmet keltő beszéddel nyitotta meg a gyűlést. Igen tanulságos és sok részben örvendetes adatokat nyújt a Szövetség lélekszám-kimutatása, melyből kiviláglik, hogy Ázsia és a legsötétebb Afrika több pontján, valamint Ausztráliában is minő hódítást tesz az evangélium, melyet a presbyteri Szövetség az egész föld kerekéségén hirdettet, Isten dicsőségére. Ez óriási és hatalmas testületnek, az Alliancenek összetartó kapcsa az a sokak által már nálunk alig ismert, de vajha ismét mennél tudatosabban felkarolt és propagálandó helvét hitvallás, a mely a mi hazai reformált egyházunknak is egy féltett kincse s öröksége.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Széles körben okozott méltó aggodalmat** a tiszántúli ref. egyházkerület érdemes püspökének, főt. *Kiss Áron* úrnak néhány nappal ezelőtt, egészen váratlanul bekövetkezett rosszullete. Ujév első napján még, a nála megszokott ritka szívélyességgel és szeretetteljes vidámsággal fogadta a tisztelgők egész hosszú sorát, és alig egy nap mulva súlyos gyengeség lepte meg és döntötte ágyba az erős testi

szervezettel, ifjúi rugékonysággal s a mellett vidám kedélyvel megáldott kitűnő férfiút. De, hála a Mindenhatónak! mindnyájunk megnyugvására, a baj folyton enyhül s teljes reményünk van arra, hogy mélyebb nyomok nélkül elvonul a veszély; s a szeretett főpásztort ismét munkarejének teljességében tisztelhetjük. Adja Isten minél előbb!

— **Debreczeni főiskola.** A főiskolai tanárkar tagjai, már előbb *Thót Ferencz* és *Menyhárt János*, most, január 12-én *Osterlamm Ernő* nyugalomban élő főisk. tanárokat keresték fel, a régi jó szokást fentartva, névnapjuk alkalmával, hogy a hosszú időn át szövődött szívélyes kartársi köteléket lazulni ne engedjék s tiszteljük a kiérdemült munkatársak iránt minden adandó alkalommal kifejezést adjanak. Kívánjuk nekik e helyen is, hogy a jól megérdemelt nyugalmat még sokáig élvezhessék!

— **Révész Bálint** boldog emlékezetű püspökünk arcképét az egyházkerület lefestetni határozván el, a munkával Barabás Miklós első rendű festőművészünket bízta volt meg. A veterán művész szép sikerrel felelt meg teladatának. A nagy díszes olajfestésű kép, mely a boldogultat kezében könyvvel életnagyságban tünteti föl, e napokban helyeztetett el a főiskolai anyakönyvtárban, hol püspökeink arcképei Buday Ézsaiástól kezdve mind megvannak. Ugyancsak az ő szép kivitelű, sikerült hű dombormívű mellszobrát elkészítette a müncheni akadémián még tavaly Csánky József debreczeni születésű szobrász. A csinos keretbe foglalt relief magassága egy méter, szélessége ezzel arányos. A most Chicagóban dolgozó ifjú Simonffy Imre debreczeni egyházi főgondnokhoz intézett levelében, melyhez mellékeli a relief fényképet, s azt írja, hogy hajlandó e szép reliefet sokszorosíttatni, ha legalább húsz megrendelő jelentkezik, s egy példány árát 20 frtban szabta meg, a mi valóban nem sok érte. Ő azután intézkednek, hogy a megrendelők Budapestről pontosan megkapják az emlékművet. Egyházak, iskolák, gyűléstermek, sőt magánosok is lakásaik számára szép, emelő dísz tárgyhoz juthatnak e dombormű által, s meg vagyunk győződve, hogy a tehetősebb egyházak, iskolák, protestáns családok közül többen fogják megszerezni boldog emlékü püspökünk reliefjét. Ezzel nem csupán a kegyeletnek hódolnak, hanem támogatni is fognak egy törekvő kalvinista művészifjat, hogy Amerikából Olaszországnak műemlékekben gazdag városain keresztül térhessen vissza hazájába.

— **Az állami és királyi középiskolák tanárainak** f. hó 8-án Budapesten tartott kongressusa a tisztviselők javadalmazásának szabályozásáról szóló törvényjavaslat ellen határozott állást foglalt, kinyilatkoztatván azt, hogy a tanároknak rangosztályba való beosztását károsnak és veszélyesnek, a fővárosi és vidéki tanárok közt rangosztály-különbség felállítását sérelmesnek és igazságtalannak tartja s a pénzügyi bizottság által megállapított beosztás megváltoztatását az országgyűlésnél kérelmezi. Bizony igaz az, hogy ha az állam is úgy lebecsüli a tanügy munkásait: akkor hiába várunk irántuk kedvezőbb fordulatot a társadalom felfogásában; s akkor még nagyon messze vagyunk attól, hogy Magyarország magát kultur-államnak nevezhesse. Mi felekezeti tanárok, bár nem helyeseljük a gyermekes duzzogásig fajult szenvedélyes túlzásokat, a melyek a mozgalom rovására szolgálhattak, de méltányoljuk a törekvést s nem csu-

dálkozunk a kollegák felháborodásán. Mi is elengednők a rangot, ha t. i. volna, s szívesen fogadnók el helyette az illendőbb javadalmazást.

— **Lelkészválasztások.** A *gyűgyei* lelkeszi állomásra f. hó 2-án történt meg a választás, melyen Szabó Béla t. kóródi s. lelkeszszel szemben, a ki 10 szavazatot kapott, megválasztották Kazay Gyula nagy-kun-madarasi s. lelkeszt 54 szavazattal. — *Érkörtvélyesi* egyházunk pedig f. hó 10-én 19 pályázó közül egyhangúlag *Pataky Sándor*, jelenleg püspök-ladányi h. lelkeszt választotta meg rendes lelkeszeül. Legyen Isten áldása az ifjú lelkeszek minden munkáján, hogy virágoztathassák föl gyülekezeteiket s vezethessék híveiket élő vizeknek partjain!

— **Hivatalos közlöny.** Kiadja a m. kir. Vallás és közoktatásügyi ministerium, megjelen minden hó 1-sején és 15-én. Előfizetési ár: Egész évre 2 frt 50 kr. (5 korona.) E most megindult Közlöny első számában jóleső érzéssel olvassuk a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1892. évi 43072. számú következő rendeletét, a tanügyi pályán működő szülők gyermekeinek tandíjmentessége tárgyában: „Ezennel elrendelem, hogy jövőben az állami elemi, felső-nép, polgári és középkereskedelmi iskolákban a tanügyi pályán működő szülők (tanítók, tanítónők és tanárok) gyermekei, ha jó előmenetelt, szorgalmat és magaviseletet tanusítanak, a tandíj fizetése alól szegénységi bizonyítvány bemutatása nélkül felmentessenek. Miről a kir. tanfelügyelőséget további eljárás végett értesitem. Budapest, 1892-ik évi november hó 10-én.“ — Vajjon a mi református egyházkerületeink nem hozhatnának-e valamely hasonló végzést?! Avagy a felekezeti tanárok kevesebb szolgálatot tesznek a tanügy terén, mint az államiak?

— **Mármaros-Sziget.** Értékes ajándékban részesült a közelebbi napokban a m.-szigeti iskola. Néhai *Sperlágh József* hatvani gyógyszerész özvegye, — kinek leánya egyik szigeti jogtanár neje — elhunyt férjének értékes régiséggyűjteményét a szigeti iskolának adományozta. — A több mint 300 darabból álló gyűjteményben igen értékes darabok vannak, urnák, kő- és bronzkori tárgyak, eszközök, fegyverek, edények, prae-historikus koponyák stb. melyek már át is adattak az iskola muzeumának, s az elhunyt tudós feljegyzései szerint ezer frtnál jóval nagyobb értéket képviselnek. E szép tett nem szorul dicséretre.

— **Hódmezővásárhely.** A múlt év folyamán ezen egyházközségünk a következő népmozgalmi adatokat tünteti föl. Született: 1194 egyén és pedig 619 fiú, 575 leány, — 71 törvénytelen, meghalt 1230; 587 férfi, 643 nő, roncsoló toroklobban meghalt 203. Egybekelt 331 pár, vegyes 31, tiszta 300.

— **Derecske.** Ezen egyházunkban az egyház- és iskolarajzi adatok az 1892-ik évről következők: 1. Népeség: fi 3397; nő 3438, összesen: 6835. 2. Születtek: a) törvényes fi 112; törvényes nő 115, b) törvénytelen fi 6; törvénytelen nő 9, összesen fi 118; nő 124; együtt 242, c) az összes létszámból (242) halva született, törvényes fi 5; törvényes nő 5, törvénytelen fi —; törvénytelen nő 1, összesen: 11. 3. Áttérés nem volt; Kitért 1 nő. 4. Halottak: fi 99; nő 115, összesen: 214. 5. Szaporodás fi 19; nő 8, összesen 27, egy kitért nőt fogyásnak számítva. 6. Házasságra lépett 84 pár; ezek közül tiszta prot. vall. 80; vegyes vallású pár 4. 7. Iskola-kötelesek 6—12 évig fi 445; nő 434, összesen: 879. 8. Iskolába járók, fi 437; nő 427, összesen: 864. 9. Iskolát korán hagyottak fi 8; nő 7, összesen: 15. 10. Tel-

jesen iskolázatlan —. 11. Ismétlő iskolakötelesek fi 174; nő 156, összesen 330. 12. Ismétlő iskolába járók fi 147; nő 143, összesen: 290. 13. Ismétlő iskolába nem járók fi 27; nő 13, összesen 40. 14. Konfirmáltak fi 70; nő 49, összesen: 119. 15. Taneszközökkel való felszerelés kifogástalan. 16. Iskolai könyvtár darab száma 939. Közli Bíró Antal ev. ref. lelkész.

— **Egy lelkész alapítványa.** Lelki örömmel közöljük, hogy Nagytiszt. Vári Szabó Sámuel t.-földvári nyugalomra lépett lelkész úr, ev. ref. egyházunk e veterán bajnoka, „*emlékére 49 éves t.-földvári papságának*“, a heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegyei papi gyámolda javára *egyelőre* 100 frtot ajánlott s az erre vonatkozó kötelezvényt gyámoldai pénztárnok Nagyt. Ráczy Miklós úrhoz be is küldötte. Az Úr érdemekben megőszült szolgálójának ezen nemes cselekedete önmagában hordja dicséretét. „Az istenfélő bölcsék fénylenek, mint a nap.” (Dán. XII. 3.)

— **Statisztikai adatok Indiából.** A britt tartományok és hűbéres államok népessége a közelebbi 1891. évi népszámlálás szerint, a mely a második volt e területen, 287.223.431. A szaporodás az első t. i. 1881. évi népszámlálás eredményéhez képest több mint 33 millió, a mi az időközben szerzett területek népességét leszámítva is, 11%-nak felel meg. E roppant nagy népesség körében a minket közelebből érdeklő vallásfelekezeti arányok feltüntetése a szekták nagy száma és azok megkülönböztetésének nehézsége miatt alig lehetséges. A túlnyomó többség, 75½% a brahma vallás- és ennek szektáihoz tartozik. A buddhisták 2.48, a dsainák 0.49, a keresztyének 0.8 %-ot képeznek. A hinduk és mohamedánok aránya állandó jellegű, csupán a keresztyének száma mutat emelkedést, de még mindig elenyésző csekélység a népesség óriási tömegében. Az új keresztyének többnyire a vagyontalanabb néposztályokból s a legműveletlenebb népek köréből kerülnek ki, a hol a térítés a legeredményesebben folyhat. Általában néve, az európai műveltség, a britt hatalom minden törekvése dacára is, nehezen foglal tér. Mutatja ezt az is, hogy még 1881-ben a fineműek 90.9, a nők 90.6 százaléka sem írni, sem olvasni nem tudott. Angolul írni és olvasni pedig a benszülöttek közül csak m. e. 360 ezer tud.

— **KÉRJÜK** Lapunk mult és előző évi megrendelőit, hogy hátrálékos tartozásaikat a leg-rövidebb idő alatt küldjék be kiadóhivatalunkhoz. Több száz forintunk van még kinn, s nyomdai tartozásunkat e miatt mindaddig nem egyenlítettük ki. Más nyomdába jövén át s a szerkesztőségben is változás állván be, kétszeres okunk van kérni hátrálékosainkat kötelességök teljesítésére. Hadd reméljük, hogy felszólításunkat várt siker fogja koronázni, s nem leszünk oda kényszerítve, hogy mindkét félre nézve kellemetlen úton kelljen pénzünkhez jutnunk. Az eddigi szerkesztő.

TARTALOM-JEGYZÉK: A napi sajtó és a vallásügyi kérdések. Jóó István. — Tárca: Augustin megtérése. . . . s. — T a n ü g y: A külföldi és hazai egyetemek évi kiadásai és államségélye. Dézsi Lajos. — A nagykunsági 3 református gymnasium. — t. — Kézügység oktatás népiskoláinkban. Eötvös Károly Lajos. — Elnöki beszéd. Kovács Lajos. — Közéletünk: Debreczen sz. kir. város polgármesterének jelelntése az 1891. évről. Aurifaber. — Nekrologok. — T r o d a l o m. — Kül-föld. — Különfélék. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Debreczen, 1893. „Csokanai“ nyomda és kiadó részvény-társaság nyomása. — 72.

Pályázati hirdetés

a debreczeni ev. reform. egyházmegye kebelében halálozás által megürült **sárándi** ev. reform. egyház lelkészi állomására.

Évi javadalom: földben, terményekben és készpénzben, az érvényben levő becslés szerint 772 frt 10 krt tevén, ez állomás harmad osztályú.

Miután az özvegy kegyeleti évben részesített, az állomás, a lakás teljes használatával 1894. évi ápril hó 24-én foglalható el. — A megválasztandó a lelkész-gyámintézetnek jogos és kötelezett tagja s mint ilyen köteles egy évi fizetése becslés szerinti értékének felét a stóla levonásával, tehát 316 frt 05 krt két év alatt kamat nélkül, azontúl 20% törlesztés s 6%-os kamat mellett a lelkész-gyámintézeti pénztárba befizetni s ha más egyházmegyéből családdal jó át, a 25 frt bekebelezési díj mellett évi részvénydíját, a 25 frtot, 5 éven át kétszeresen, tehát ötven forintban fizetni.

Az ezen állomás elnyerésére jogosultak a tiszántúli ev. reform. egyházkerület lelkész-minősítési szabályzata kívánalma szerint felszerelt pályázati kérvényeket f. évi február hó 5-ik napjáig nagyt. *Dávidházy János* esperes úrhoz Kabára juttassák el.

Debreczen, 1893. január 5.

TÓTH SÁMUEL

egyházkerületi főjegyző, mint püspöki megbízott.

Pályázat

a békés-bánáti ev. ref. egyházmegyébe kebelezett **resiczai** ev. reform. egyház lelkész-tanítói állomására.

Évi javadalom: szabad lakáson és stólán kívül 700 az az hétszáz forint, 20 az az husz köbméter tűzifa. A 700 forintban bentfoglaltatik 200, az az kétszáz forint missiói illeték.

Az egyház harmadik osztályú; lelkek száma 400. Lelkész kötelessége a felekezeti vegyes iskolában a tanítást is teljesíteni.

A megválasztandó lelkész, ki az egyházmegyei özvegy-árvapénztárnak kötelezett tagja lesz — állomását f. év ápril 24-én foglalhatja el.

Pályázati kérvények az 1893. évi február 5-ik napjáig a békés-bánáti ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalához. Körös-Taresára küldendők.

Debreczen, 1893. január 11.

A püspök helyett s megbízásából

TÓTH SÁMUEL

egyházkerületi főjegyző.